

**KONINKLIJKE
VERENIGING
TER BEOEFENING
VAN DE
KRIJGSWETENSCHAP**

OPGERICHT 6 MEI 1865

Ereleden

Z.K.H. de Prins der Nederlanden

Z.E. Luitenant-Generaal b.d.
M. R. H. Calmeyer

Z.E. Luitenant-Generaal b.d.
D. A. van Hilten

Generaal-Majoor b.d. J. J. de Wolf

Z.E. Luitenant-Generaal b.d.
J. H. Couzy

Generaal-Majoor b.d.
E. R. d'Engelbronner

Bestuur

H. J. van Veen, Luitenant-Generaal
b.d., Voorzitter

J. H. Knoop, Generaal-Majoor Klu,
Ondervoorzitter

C. E. baron van Asbeck

F. H. Heckman, Schout bij Nacht

W. Walthuis, Brigade-Generaal
der Infanterie, Redacteur, p.a. Hogere
Krijgsschool, Frederikkazerne,
van Alkemadeaan 774, 's-Gravenhage

A. C. Lamers, Kolonel der Mar-
niers

R. A. Hengsdijk, Luitenant-Kolonel
Klu

Mr. J. H. P. V. Haitsma Mulier,
Res. Kolonel tit. der Artillerie b.d.
1e secretaris

J. Albarda, Luitenant-Kolonel der
Artillerie b.d., 2e secretaris
Laan van Clingendael 121 's-Gravenhage

L. B. M. Elfrink, Majoor KLu, Pen-
ningmeester, Jacob Lemairelaan
17, Gouda, girorekening 7 88 28

MARS IN CATHEDRA

**15 APR
1 9 7 3**

18

IN DIT NUMMER

Mededelingen van het bestuur	926
Bijeenkomst te Den Haag, maan- dag 29 januari 1973	926
Sovjetrussische maritieme vrede- desstrategie en de Indische Ocea- aan, voordracht door A. H. Lind, Luitenant ter zee der eerste klasse	927
Discussie	940
Gedachten over de instelling van een „hoogste vorming“, voor (aanstaande) militaire topfunc- tionarissen, door H. J. van der Graaf en E. P. B. Tomasso, Ma- jors der Infanterie (bekroonde inzending prijsvraag 1972)	943
Boekbespreking	955

©

MEDEDELINGEN VAN HET BESTUUR

Huishoudelijke mededelingen

• Ter gelegenheid van het 100-jarig bestaan van de vereniging verscheen het gedenkboek „Mars in Cathedra”. Van deze unieke uitgave is nog een aantal exemplaren beschikbaar. Bestellingen kunnen worden gezonden aan de 2e secretaris, Laan van Clingendael 121, Den Haag. De prijs bedraagt f 5,—, incl. verzendkosten. Aan de leden, die zich in het kader van de ledenwerving verdienstelijk maken door één of meer nieuwe leden aan te brengen, zal het bestuur gaarne een exemplaar van dit gedenkboek beschikbaar stellen.

• Nieuwe leden zijn hartelijk welkom. Opgave aan de 2e secretaris, Laan van Clingendael 121, Den Haag. Verzocht wordt adres- en rangwijzigingen door te geven aan de 2e secretaris.

• Losse nummers van Mars in Cathedra kunnen schriftelijk worden aangevraagd, eveneens bij de 2e secretaris.

Prijsvraag 1972

De Commissie ter beoordeling van inzendingen voor de Prijsvraag 1972 — bestaande uit Genm b.d. E. R. d'Engelbronner, Comm bd M. de Swart en KTZ bd W. P. Salm — heeft als haar unanieme oordeel slechts één der inzendingen voor toekenning van één prijs, en wel een *tweede prijs*, willen voordragen. In overeenstemming met dat advies publiceert de Koninklijke Vereniging ter beoefening van de Krijgswetenschap in dit nummer de bekroonde inzending van de Majoor Van der Graaf en Tomasso onder gelijktijdige

vermelding van de essentie van de bevindingen der commissie:

De inzending met als motto de uitspraak van een Russische generaal wordt door de commissie wel geschikt geacht om te dienen als basis voor verdere discussie. Zij betreurt evenwel, dat steller zich blijkbaar te weinig heeft geïnformeerd omtrent bij de KM heersende omstandigheden, waardoor bepaalde aspecten van zijn betoog niet zonder meer voor

dat krijgsmachtdeel zouden kunnen gelden.

Voorts beschouwt de commissie het als een ommissie, dat aan het bestaan van een instituut als het Defensie Studie Centrum (en ook van het NATO Defense College) geen enkele aandacht is geschonken, hoewel een dergelijk instituut mogelijk een functie zou kunnen vervullen bij de oplossing van door de inzender onderkende problemen.

Bijeenkomst te Den Haag

maandag 29 januari 1973

Na met een welkomstwoord de bijeenkomst te hebben geopend stelt de voorzitter de wijziging van de statuten aan de orde. Aangezien ter vergadering op 14 november 1972 het vereiste quorum niet aanwezig was, zal op deze bijeenkomst met tweederde meerderheid kunnen worden volstaan.

Als voorstel tot wijziging van de redactie van art. 7 is binnengekomen de tekst die *Majoor Van der Graaf* in de vorige vergadering heeft toegezegd, met daarenboven nog een alternatief. In zijn toelichting verklaart de indiener dat hij de macht van het bestuur, in de formulering van art. 7 overeenkomstig het bestuursvoorstel, aan de grote kant acht. Hij stelt daarom voor, die formulering te vervolgen met: „In het laatste geval” (d.i. bij schrappen van de ledenlijst wegens benadelen van de vereniging) „dient, behoudens het ter zake gestelde in art. 3 van het

Huishoudelijk Reglement, het desbetreffende bestuursbesluit ter goedkeuring te worden overgelegd aan de ledenvergadering”.

Nadat het bestuur bij monde van de voorzitter heeft verklaard geen bezwaren te hebben tegen het inbouwen van een rem zoals in dit amendement bedoeld, keurt de vergadering het dienovereenkomstig herziene voorstel tot wijziging van de statuten met algemene stemmen goed en machtigt vervolgens het bestuur voor deze gewijzigde statuten de Koninklijke goedkeuring te verzoeken, daarbij in overleg met het ministerie van justitie eventueel noodzakelijke tekstwijzigingen aanbrengende mits daardoor zin en strekking niet worden aangetast.

De voorzitter sluit daarop het huishoudelijke gedeelte van de bijeenkomst en verleent het woord aan de inleider, Luitenant ter zee 1e klasse A. H. Lind.

Sovjetrussische maritieme vredesstrategie en de Indische Oceaan

A. H. Lind

Luitenant ter zee der eerste klasse

Mijnheer de voorzitter. Met groot genoegen heb ik uw eervolle uitnodiging aanvaard om vanavond een voordracht te houden. Vooraf zou ik echter een enkele opmerking willen maken ten aanzien van de inhoud van mijn lezing. Deze voordracht houd ik à titre personnel; met andere woorden: ik verkondig geen marinestandpunt. Voorts heb ik mijn inlichtingen geput uit niet-geclassificeerde documenten met het oogmerk, de lezing qua publiek en publikatie zo min mogelijk beperkingen op te leggen.

Het verschijnen van Russische eenheden, oorlogsschepen en koopvaarders op alle wereldzeeën heeft in de laatste decade vele pennen in beweging gebracht. Momenteel wordt de vlag van de Sovjet-Unie in vrijwel alle kuststaten van de wereld gezien. De stem van de SU weerklinkt in de grote internationale scheepvaartconferenties en -organisaties waar wereldregelingen en -tarieven op scheepvaartgebied worden vastgesteld. De eenheden van de marine van de SU schaduwen de ge-

In deze voordracht zal de maritieme expansie van de Sovjet-Unie worden gezien in het licht van enkele opvattingen van het huidige maritiem-strategische denken alsmede de plaats die deze expansie inneemt in het strategische patroon van de SU. Hiertoe zullen in het kort de historische opbouw van de maritieme macht van de SU alsmede de inzet van deze maritieme macht worden belicht. De nadruk zal hierbij worden gelegd op de maritieme ontplooiing van de SU in de Indische Oceaan.

allieerde scheepvaart rondom Europa en maken vlagvertoonreizen naar Oost-Afrika, India en Maleisië.

Het zijn vooral de bewegingen in dit laatste gebied, de Indische Oceaan, die veronrusting teweeg brengen. Of deze veronrusting gewettigd is en, waar nodig, tegenacties noodzakelijk zou maken wordt met dit betoog enigszins belicht.

Het begrip strategie en haar toepassingen

De expansie van de maritieme macht van de SU geschiedt uiteraard als uitvloeisel van een door haar gevoerde strategie.

Het begrip strategie kent vele omschrijvingen. De op de Nederlandse marinestafschool gebruikte strategiedefinitie in haar ruimste vorm, is die van Earle:

Strategy is the art of controlling and utilizing the resources of a nation, or a coalition of nations, including its armed forces, to the end that its vital interests shall be effectively promoted and secured against enemies, actual, potential or merely presumed.

Strategie bedrijven is niet in de eerste plaats een militaire zaak; het gebruik van wapens kan er echter wel bij te pas komen. In principe is het destructieve gebruik van wapens echter pas noodzakelijk

LTZ1 A. H. Lind werd geboren te Semarang (Indonesië) in 1929. Hij volgde van 1949 tot 1952 de officiersopleiding op het KIM, diende daarna eerst aan boord van Hr. Ms. Marnix, en specialiseerde zich vervolgens in de onderzeebootbestrijding. Aan boord van Hr. Ms. Van Speijk, Hr. Ms. Groningen, Hr. Ms. Drenthe en Hr. Ms. Zeearend — de onderzeebootbestrijdingsschool — diende hij in zijn specialisatie in diverse functies. Zijn laatste varende plaatsing was die van staf-officier onderzeebootbestrijding bij de staf van de eskadercommandant. Thans is hij geplaatst als docent bij de marinestafschool waar hij in 1970/71 de cursus Hogere Krijgskundige en Algemene Vorming voltooide.

als de vitale belangen worden bedreigd en er geen andere methoden overblijven om de belangen te beschermen of veilig te stellen.

Strategieën kunnen op diverse niveaus worden bedreven. Naar analogie van Beaufre kunnen ze worden verdeeld in:

- a. totale strategieën;
- b. deelstrategieën;
- c. operationele strategieën.

Het hierbij afgedrukte schema geeft de niveaus weer waarop deze strategieën zich afspelen.

Voor de totale strategie geldt ongetwijfeld de definitie van Earle; voor de militaire strategie als deelstrategie is meer de definitie van Rosinski van toepassing:

Strategy is the comprehensive direction of (military) power to control situations and areas that must be controlled in order to attain objectives.

Welke de „objectives” zijn, wordt bepaald door de beleidslijn („policy”). De strategen kunnen echter vaststellen of de doelstellingen van de beleidslijn binnen het bereik van de mogelijkheden liggen. Een goede beleidslijn zal daarom ervoor moeten zorgen dat de juiste militaire strategie kan worden gevoerd; de originators en tenuitvoerleggers van de beleidslijn moeten ervoor zorgen dat voldoende (militaire) macht aanwezig is om onder gemiddelde omstandigheden de strategie te kunnen toepassen.

Een deelstrategie van de militaire strategie wordt gevormd door de maritieme strategie die grotendeels berust op de maritieme macht. De maritieme macht bestaat op haar beurt uit:

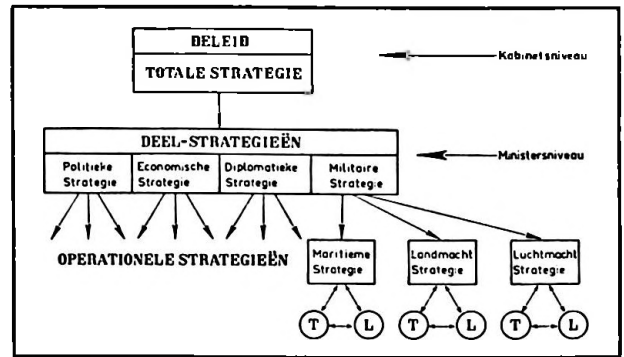
- de marine;
- de koopvaardij;
- de steunpunten, behorende bij de marine, en de handelshuizen en vestigingen.

De maritieme strategie wordt wellicht het best gedefinieerd als:

de wijze waarop de maritieme macht wordt gebruikt om de doelstellingen, opgelegd door de totale strategie of militaire strategie na te streven en te bereiken.

Enkele beschouwingen over de mogelijke strategie van de Sovjet-Unie

Om tot een beeld van de te volgen totale strategie van de SU te komen moeten eerst haar doelstellingen worden geformuleerd. De volgende doel-

Verschillende niveaus in de strategie (T = tactiek, L = logistiek)

stellingen lijken gewettigd (zonder hierbij prioriteiten aan te nemen).

- a. De SU moet in staat zijn een volgend conflict te overleven.
- b. De SU moet in staat zijn een nucleaire oorlog te vermijden.
- c. De gesloten Oosteuropese gemeenschap onder Russische leiding moet worden gehandhaafd.
- d. De economische groei van de SU moet doorzetten.
- e. Het leiderschap van de SU in de communistische wereld moet blijven gehandhaafd en worden versterkt.
- f. Het communisme moet worden verbreid.
- g. Het „China-probleem” moet worden opgelost.
- h. Een militaire pariteit c.q. militair overwicht op de Verenigde Staten moet worden bereikt en behouden.
- i. De invloed van de VS in de periferie van de SU, zoals het Midden-Oosten, West-Duitsland en Azië, moet worden tot staan gebracht en/of afgebroken.

Voltooiing van deze doeleinden kan via verschillende totale strategieën worden bereikt. In grote lijnen heeft de SU de keuze uit de volgende mogelijkheden:

- a. de „first-strike”strategie;
- b. de waarachtige ontspanningsstrategie;
- c. de strategie van de combinatie, bestaande uit ontspanning, gepaard gaande met expansie.

Welke van de hierboven aangegeven strategieën op dit moment de waarschijnlijkste is, kan door eliminatie worden aangenomen.

De zg. „first-strike”strategie behelst de strategie,

die volledig op militair (nucleair) overwicht berust. De mogelijkheid moet hierbij bestaan dat een eventuele tegenstander door een aanvalsgolf zowel zijn primaire als secundaire slagkracht verliest. Is dit overwicht bereikt dan kan immers vrijwel iedere verdere gedragslijn worden toegepast. In de praktijk blijkt echter dat deze situatie, zeker t.a.v. de secundaire slagkracht van de VS, door de SU nog niet is bereikt. De VS beschikken in hun met Poseidon/Polaris-projectielen uitgeruste onderzeebootvloot voornamelijk over een niet te treffen wapen, afgezien van overige middelen die hun ter beschikking staan. Het bereiken van een nucleair overwicht dat dit type strategie mogelijk zou maken is voorlopig ook niet te verwachten, hetgeen deze strategie doet afvallen.

De *strategie van waarachtige ontspanning* houdt in dat men met de handhaving van de huidige status quo zou kunnen instemmen. Bovendien zou dit inhouden dat men serieuze onderhandelingen zou openen die MBFR, SALT, CEVS en Ostpolitiek-akkoorden tot een goed einde zouden brengen en de bemoeienis met het Midden-Oosten en andere randgebieden zouden laten varen. Men zou hier, gezien de landen die reeds twijfel koesteren t.a.v. de bedoelingen en bereidheid tot hulp van de VS, enkele landen kunnen losweken van de Westerse invloedssfeer. Bovendien behoeft de SU geen vrees te koesteren haar gezicht te verliezen, want haar militaire macht wordt niet in twijfel getrokken. Deze strategie heeft aanhangers onder de progressief denkende intellectuele groep in de SU. Zij tast echter een van de doelstellingen van het Russische — liever gezegd communistische — denken te veel aan: het verbreiden van de communistische ideologie. Bovendien tast zij het leiderschap van de SU in de communistische wereld aan. In de hoogste partijkringen en bij de militaire machthebbers vindt deze gedachtegang dan ook veel weerstand en zij wordt daar verworpen. Aan gezien deze groepen in de SU een uiterst machtige positie innemen bij het besluitvormingsproces heeft deze strategie in de nabije toekomst minder kans van slagen.

De laatste strategie, die van de *combinatie van ontspanning met expansie*, doelt op ontspanning in het Westen en expansie in de randgebieden. Deze strategie doet in de huidige tijd het meest

pragmatisch aan en vervult zowel de wensen van de gematigde groeperingen als die van partijfunctionarissen en militaire leiders die in de expansie geloven. Zij biedt voldoende ruimte om de eerder genoemde doelstellingen te verwezenlijken en geeft gelegenheid de sterke zijden van de SU uit te buiten en de zwakke zijden door middel van onderhandelingen te verbergen. Ten slotte biedt zij de mogelijkheid het communisme daar te verbreiden waar het meeste rendement wordt verkregen en met inzet van conventionele wapendreiging een maximumresultaat te bereiken. Deze strategie wordt daarom de meest waarschijnlijke geacht.

Maritieme strategie

Terugkomend op de maritieme strategie, ofwel het gebruik van maritieme macht, is het duidelijk dat onderscheid zal moeten worden gemaakt tussen strategie in oorlogstijd en in vreedestijd.

In *oorlogstijd* zal de maritieme macht worden gebruikt om de zeggenschap over het gebruik van de zeewegen, noodzakelijk voor het militair-strategische transport, te behouden of te verkrijgen. Dit houdt in dat de eigen koopvaardij zal moeten worden beschermd, alsmede de bases van waaruit de zeemacht haar operaties zal moeten verrichten. Ten slotte houdt het ook in dat de vijand het gebruik van dezelfde zee wordt ontzegd. Pas wanneer deze eisen zijn vervuld kan worden gesproken over het bezitten van de heerschappij ter zee („control of the seas”).

Een en ander houdt ook in dat het luchtruim boven de bases en boven de scheepsverbanden afdoende tegen vijandelijke acties moet worden beschermd.

Al deze voorwaarden betekenen dat, bij het creëren van een vloot, deze moet worden uitgerust met zodanige componenten voor de lucht-, boven- en onderwaterstrijd dat zij over het betrokken zeegebied de heerschappij kan uitoefenen of verkrijgen. Het is duidelijk dat ieder zeegebied hierbij zijn eigen eisen stelt. Een belangrijke rol spelen de bases die de vloot ter beschikking staan. Zonder goede bases is de vloot snel uitgeteld, zodat men kan zeggen dat de slagkracht van een vloot wordt bepaald door het produkt van schepen, vliegtuigen en bases, waarop de zeeheerschappij zal moeten steunen.

In *vredestijd* wordt het gebruik van de maritieme macht meer een strijd met het doel de politieke macht binnen een bepaald gebied te vestigen. Een politieke macht overigens die in oorlogstijd eventueel kan worden omgezet in een heerschappij ter zee ter plaatse.

In het algemeen zal, om dit doel te bereiken, het gebruik van de maritieme macht slechts worden beperkt tot een voldoende aanwezigheid van de maritieme macht in het betrokken zeegebied. In dit geval is de behoefte aan bases ook minder groot; open ankerplaatsen kunnen reeds aan een behoefte voldoen. Belangrijk is ook het politieke voordeel dat kan worden geput uit het bezoek aan buitenlandse havens door koopvaardij- en oorlogsschepen.

Deze maritieme strategie beoogt meer het vestigen van een „gewoonterecht” door het benutten van geboden kansen; zij is gebaseerd op een permanent verblijf in een gebied. Dit laatste is een belangrijk punt omdat deze strategie anders niet voldoende kan ontplooiën.

Ten einde de maritieme strategie van de SU op haar waarde te schatten dienen wij de pijlers van de maritieme macht nader te onderzoeken.

De marine van de Sovjet-Unie

De enorme kustlijn van de SU en de noodzaak, in verband met ontoegankelijke of versperde toegangswegen, er vier vloten op na te houden is er de reden van dat de omvang van de Sovjetmarine altijd aanzienlijk is geweest. Bij de aanvang van de Tweede Wereldoorlog beschikte de SU zelfs over de grootste onderzeebootvloot ter wereld. Toch heeft de Sovjetvloot geen naam van betekenis gehad bij de oorlogvoering ter zee, voornamelijk door mismanagement, zuiveringen, logistieke problemen en de defensieve instelling die het Russische denken beheersten.

Het zou echter onjuist zijn de Russische marine geen merites toe te kennen, al ware het alleen om prestaties als de invoering van de torpedo, de mijn en de high-explosivegranaat die de SU als eerste gebruikte.

Het heeft geen zin de gehele historie van de Rode Vloot de revue te laten passeren, doch een paar caesuren moeten toch worden vermeld om de huidige samenstelling van die vloot te begrijpen.

In haar historie sedert de revolutie heeft de Rode Vloot geleefd met strategieën, opgesteld door resp. de Oude en de Jonge School. De door deze scholen opgezette ideeën werden echter in de loop van de tijd door de diverse leiders op hun manier geïnterpreteerd. Dit heeft in verschillende perioden geleid tot de volgende ontwikkelingen.

1917 - 1928: toepassingen van de Oude-Schoolstrategie, gebaseerd op Mahans theorie van *Command of the sea* zoals deze werd aangehangen door voormalige tsaristische officieren die na de revolutie waren gehandhaafd; deze theorie werd gebaseerd op een vloot met grote eenheden als kern.

1928 - 1936: opkomst van de Jonge School, gebaseerd op ideeën van jonge communistische officieren die een strategie van *active defence* wilden voeren waarbij kleine scheepstypen — waaronder onderzeeboten — de boventoon moesten hebben. 1936 - 1953: terugkeer naar de Oude School qua scheepstype doch onder handhaving van de theorie van *Active defence*; Stalin zuiverde de vloot, en zag de vloot ook als *deterrence* en prestige-object t.o.v. het buitenland.

1953 - 1958: invloed van Chroestsjof. De vloot werd gericht op *afwering van de Strike fleet*; ontwikkeling van de geleide-wapendragende onderzeeboten, afbraak van de grote scheepstypes.

1958 - 1970: ontwikkeling van de nucleaire voortstuwing en van onder water af te vuren projectielen; invloed van het Cuba-incident, ontwikkeling van geleide-wapenkruisers.

1970 - heden: voltooiing van de opbouw van de zg. *Balanced fleet* voor langdurige operaties in oceaankwateren over de gehele wereld; ontwikkeling van carriers en tegenhangers van de Polaris-onderzeeboten.

Het Russische maritieme denken heeft een zeer lange periode van defensief denken achter de rug, waarbij de economische situatie en het partijdenken van grote invloed waren op de structuur van de vloot. De Oude-Schoolgedachte had zich gebaseerd op de Mahan-doctrine waarbij „*command of the sea*” vooropstond met inzet van grote eenheden als kern van de vloot. De Eerste Wereldoorlog en de revolutie hadden echter vrijwel geen grote eenheden overgelaten. Wat er was werd met grote inspanning in stand gehouden en in de Bal-

tische Zee gestationeerd waar een grote invasiedreiging werd verondersteld.

De vloot, gebaseerd op de Jonge School („Malodaja Shkola”), ging uit van de veronderstelling dat zeeslagen zoals die van Jutland en grote blokkades niet meer zouden worden toegepast. De vloot moest worden gebaseerd op het marxistische ideaal: „alle militaire inspanning gericht op de verdediging van de interessesfeer van de arbeider”. Dit hield algehele coördinatie tussen land-, lucht- en zeemacht in, waarbij de zeemacht de flanksteun moest verlenen aan de landmacht en deswege slechts over kleine eenheden behoefde te beschikken. Het kwam bovendien economisch beter uit. Nadruk werd daarom gelegd op onderzeeboten, jagers en snelle motorboten die de kustlijn tegen een invasievloot moesten afdekken.

Pas tijdens en na de Spaanse Burgeroorlog, die de machteloosheid aantoonde van de Sovjetvloot met haar veelheid aan kleine eenheden die echter geen vuist konden maken en niet buiten de kustwateren konden opereren, besloot men (Stalin) tot terugkeer naar de bouw van grote eenheden. Vooral de geringe politieke invloed die tijdens de Spaanse kwestie van de Sovjetvloot uitging zag Stalin als een ondraaglijk prestigeverlies. De defensieve gedachte bleef echter, uit angst voor een invasie, gebaseerd op ervaringen van na de Eerste Wereldoorlog.

De Tweede Wereldoorlog vernietigde grotendeels de op stapel staande vloot doch Stalin hervatte daarna, ten koste van immense financiële offers, de wederopbouw van de vloot met grote eenheden. Hij wenste een vloot met vliegekampschepen, kruisers en onderzeeboten om als prestigeobject kracht bij te zetten aan zijn politieke wensen. Tevens zou een dergelijke vloot voldoende *deterrence* inhouden om een mogelijke vijand af te schrikken. De aanbouw van vliegekampschepen werd uitgesteld tot er voldoende know-how ter beschikking zou komen, doch voorshands werd besloten tot de bouw van 40 kruisers, 200 jagers en 1200 onderzeeboten. De vloot zou worden ingezet voor:

- diepteverdediging door carriergroepen;
- kustverdediging door kruisers en jagers;
- kustlijnverdediging door kleiner materieel en mariniers;
- offensieve afschrikking, die zou moeten plaatsvinden met onderzeeboten.

Na Stalins dood vond een ommekeer in het maritieme denken plaats, de invasiedreiging werd (te recht) niet meer belangrijk geacht, doch de nadruk werd gelegd op de dreiging die van de Strike Fleet uitging. De uitgangen van de Baltische Zee en de Zwarte Zee moesten worden veiliggesteld; meer was voorlopig niet nodig. De bouw van de grote eenheden werd gestopt (Sverdlov, Stalingrad); zelfs werden eenheden in aanbouw gesloopt. Onderzeeboten, uitgerust met geleide projectielen, en kruisers van de Kynda-klasse, die onder een paraplu van walvliegtuigen zouden opereren, werden ontwikkeld. Nauwelijks was men hiermee op gang of men realiseerde zich dat, met de komst van nieuwe vliegtuigen op de vliegekampschepen van de Amerikanen, het hart van Rusland werd bedreigd.

De kwaliteit van de Amerikaanse onderzeeboten stak uit boven die van de Russische, en de onderzeebootbestrijdingsmogelijkheden van de VS neutraliseerden de dreiging van de onderzeeboten van de SU grotendeels. Ten slotte verplaatsten de verbeteringen in het Polaris-wapensysteem de dreiging naar vrijwel alle zijden van de SU.

Toen nu de Cuba-crisis overduidelijk de machteloosheid van de SU ter zee opnieuw aantoonde werd het roer, evenals in Stalins tijd na Spanje, radicaal omgegooid. De opbouw van de Rode Vloot werd weer gericht op het samenstellen van een evenwichtige vloot. De slagkracht-op-afstand moest komen van de nucleaire onderzeeboten, uitgerust met ballistische projectielen — conform de Polarisboten van de VS — de Russische Y-boten; de aanvalskracht tegen de Strike Fleet moest komen van de geleide-wapenkruiser van de Kresta-klasse en de geleide-wapenonderzeeboot van de E-, J- en C-klassen: de onderzeebootdreiging moest worden afgewend door o.a. de inzet van de helikoptercarriers van de Moskva-klasse.

Moderne fregatten en logistieke eenheden completeren thans de indruk van een moderne evenwichtige vloot, met als nadeel het gebrek aan luchtsteun op de oceaan, als gevolg van een gemis aan vliegekampschepen uitgerust met aanvalsvliegtuigen, en aan steunpunten buiten het Russische vasteland. Het operatieterrein heeft zich verplaatst naar de open zee, waar het neutraliseren van de voornaamste tegenstander door hem binnen wapenbereik te houden één van de voornaamste ta-

ken lijkt te zijn geworden. De onderzeeboten vormen een bijdrage tot de nucleaire afschrikking.

De koopvaardij van de Sovjet-Unie

De koopvaardij van de SU heeft heel lang een noodlijdend bestaan geleid. Tijdens de Tsarentijd en de periode tussen beide wereldoorlogen werd de handelsscheepvaart met het buitenland hoofdzakelijk door de grote scheepvaartnaties uitgevoerd. De Tweede Wereldoorlog bracht bovendien een zware slag toe aan het schepenbestand, zodat ten slotte in 1945 minder dan 2 miljoen ton scheepsruimte aanwezig was.

De opbouw van de koopvaardij werd in de stalinistische periode afgeremd door de voorrang die de werven moesten verlenen aan het opbouwen van het ambitieuze vlootplan uit die dagen.

Toen na de dood van Stalin een periode van ontspanning intrad met de theorie van *vreedzame coëxistentie* van Chroestsjof, werd in 1954 de opbouw van de koopvaardij krachtig ter hand genomen.

De buitenlandse handel van de SU nam omstreeks 1957 scherp toe, waarvan tabel 1 een beeld geeft. Vanzelfsprekend noodzaakte dit tot uitbreiding van de handelsvloot, vooral omdat men zich realiseerde kostbare deviezen verloren te zien gaan en men zich ook nog met handen en voeten gebonden voelde aan de grote scheepvaartnaties, o.a. bij het stellen van tarieven.

Het hieruit volgende aanbouwprogramma behelste zowel aankoop van schepen, gebouwd in het Oostblok, al dan niet onder dwang (Finland, Oost-Duitsland, Polen), als aankopen in het Westen van gespecialiseerde schepen (Groot-Brittannië, Nederland, Frankrijk). Daarenboven werden de werven in de SU zelf ook van orders voorzien.

Op deze wijze zag de SU kans haar koopvaardijvloot uit te breiden tot 16,2 miljoen brt in 1971 waarmee zij de zesde koopvaardijvloot ter wereld werd. Het gestelde doel is thans: 20 miljoen brt in 1980. Hierbij mag niet worden vergeten dat de schepen alle betrekkelijk jong zijn, en dat daarmee een voorsprong kan worden genomen op de overige wereldhandelsvloot. De koopvaardij van de SU kent echter ook haar beperkingen:

a. de kleine en vaak relatief ondiepe havens dwingen ertoe de schepen in grootte te beperken;

TABEL 1
Ontwikkeling Sovjethandel (in mld roebels)

Met:	1947	1952	1957	1962	1968
het Oostblok	0,8	3,9	5,5	8,5	12,9
het Westen	0,5	0,7	1,3	2,2	3,9
de Derde Wereld	0,1	0,2	0,7	1,4	2,0
Totaal	1,4	4,8	7,5	12,1	18,8

TABEL 2
Verhouding uitstaande opdrachten bouwjaar schepen in 1970

Soort schip	Vlag	Tonnage (X 1000)	Aantal schepen	Gemidd. tonnage
Stukgoed	Liberia	531	43	12.400
	Japan	661	100	6.600
	SU	1.411	393	5.500
Bulkcarrier	Liberia	2.946	93	31.700
	Japan	1.010	30	33.700
	SU	393	12	32.800
Tanker	Liberia	16.107	88	183.000
	Japan	2.723	21	130.000
	SU	1.030	77	14.000

TABEL 3
Ouderdom Sovjetkoopvaardij-schepen

Jaar	< 10 jaar	10-20 jaar	20-30 jaar	> 30 jaar
1939	24%	26%	23%	27%
1959	47%	18%	14%	21%
1969	70%	20%	4%	6%

b. smalle vaarwaters beletten het gebruik van supertankers/bulkcarriers i.v.m. manoeuvreerbaarheid;

c. het uitvoeren van speciale opdrachten en het vervoer van speciale artikelen t.b.v. de krijgsmacht of andere projecten (Assoeandam) vergt aparte scheepstypes;

d. de ijsgang in de Noordelijke IJsee vergt speciale versterkte schepen met grotere vermogens;

e. de werven hebben over het algemeen een capaciteit voor kleinere schepen.

Ter vergelijking van enkele aanbouwprogramma's mogen de cijfers van tabel 2 dienen. Opvallend is het verschil in tankergrootte; voor zover bekend staat er slechts één Sovjettanker groter dan 100.000 t op stapel.

Belangrijk is ook de ouderdom van de schepen; tabel 3 geeft daarvan een indruk. Vergelijken wij de cijfers van de schepen van 10 jaar en jonger van de SU met die van de VS dan blijkt dat de SU met haar 70% ver uitsteekt boven de Ameri-

kanse cijfers. De Amerikaanse koopvaardijvloot telt momenteel voor slechts 15% schepen van deze ouderdom (hierbij is echter het deel van de Amerikaanse koopvaardij dat wel een Amerikaanse eigenaar heeft doch onder een goedkope vlag vaart niet meegerekend).

Een aparte plaats neemt de *visserstvoet* in die op zeer gespecialiseerde wijze optreedt: in groepen van 14 tot 16 60-tonsvisserstvaartuigen, vergezeld van een fabrieksschip; oorspronkelijk dienden daarvoor schepen van 15.000 t, in staat tot visverwerking van 250 t/dag, thans zijn het schepen van 43.000 t (Vostok), die de trawlers aan dek meevoeren, voorzien van een visverwerkingscapaciteit van 300 t/dag en meer. De SU was hiermee in staat haar visvangst in 10 jaar (1958—1968) meer dan te verdubbelen en thans 10% van de wereldvisvangst voor haar rekening te nemen.

Het hanteren van de koopvaardij en visserij qua aanbouw en exploitatie is in handen van het ministerie van koopvaardijzaken dat via 12 scheepvaartmaatschappijen werkzaam is. Centrale instellingen zoals SOVFRAHKT en SOVINFLLOT verzorgen het charteren van Russische schepen en fungeren als de agenten.

Concluderend kan men stellen dat de Russische koopvaardij qua samenstelling zeer modern is (het grootste deel is jonger dan 10 jaar). Ze heeft het voordeel centraal te zijn gepland om aan speciale behoeften te voldoen. In haar nadeel spreekt de gemiddelde kleinere omvang van het schip en de moderne inrichting van de schepen, waardoor de exploitatie niet zo voordelig zal zijn.

Bases ter beschikking van de Sovjet-Unie

De bewegingen van de koopvaardijvloot over de wereld worden gevolgd door die van de marine. Kan de koopvaardijvloot echter volstaan met het volgen van vaste routes en het aandoen van havens conform normaal zeemansgebruik, voor de marine is dit een geheel andere zaak.

De Rode Vloot beschikt in eerste instantie, zoals iedere zeevarende natie, over bases en walfaciliteiten in eigen land. De bases liggen echter ver van de normale handelsroutes en hebben veelal een aanlooproute die het gebruik van nauwe vaarwaters onvermijdelijk maakt (Kattegat, Dardanelen, Japanse Zee, Oostzee); vaarwaters, die in tijd

van nood kunnen worden bedreigd. Wil de SU haar marine in de oceanen exploiteren dan zal zij van meer bases dichterbij in de buurt van de wereldvaarwateren gebruik moeten maken.

Een *basis* zal moeten beschikken over faciliteiten en mogelijkheden die aan ten minste de volgende eisen voldoen:

- a. een goede diepe, eenvoudig bereikbare haven in de buurt van het operatieterrein;
- b. gelegenheid bieden tot dok- en andere werkzaamheden, alsmede opslag van materieel;
- c. gelegenheid bieden voor personeelsaccommodatie in al haar facetten;
- d. beschikken over voldoende beveiligingsmogelijkheden;
- e. onder alle omstandigheden verzekerd zijn van vrije toegang tot de haven;
- f. beschikken over voldoende luchtbasisfaciliteiten;
- g. als de basis overzee ligt moet de tussenliggende zeeruimte onder de eigen zeeheerschappij vallen.

Hoewel in afnemend aantal, beschikken de Westeuropese en Amerikaanse marines nog steeds over de gehele wereld over dergelijke bases, veelal overblijfselen uit het koloniale verleden. Voor de SU liggen de kaarten echter anders. Na de Cubacrisis, die een „eye-opener” was aangaande de onmogelijkheid om met de marine zonder steunpunten en slechts uitgerust met kleinere eenheden op de oceaan een vuist te maken, is met alle kracht aan het verkrijgen van bases gewerkt.

Het meeste succes boekte men nog in het Oostelijk bekken van de Middellandse Zee en in de Caraïbische Zee waar, na onderhandelingen en het verlenen van steun op militair en economisch gebied, enerzijds de havens Latakia (Syrië) en Alexandrië (Egypte) ter beschikking kwamen en anderzijds Cienfuegos (op Cuba). Voorts heeft de SU de beschikking gekregen over ankerplaatsen, al dan niet gelegen in internationale wateren, zoals Salum Bay (Algerië), Golf van Hammamet (Tunes) Alboram (nabij Gibraltar). Ook in de Indische Oceaan, en wel op de Fortune Bank (nabij de Seychellen) en Coctivity Island (Oost-Afrika), en nabij de Rode Zee en de Perzische Golf, zoals Zuid-Yemen en Socotra, heeft men ankerplaatsen en mogelijkheden tot het verkrijgen van basisfaciliteiten verworven. De havens van Mogadishu en

Berbera (Somalië) zijn met Russische hulp verbeterd en wemelen van Russische adviseurs (4000). In Latakia en Alexandrië liggen doorlopend steeds een of meer Russische schepen. De havens zijn eenvoudig bereikbaar vanuit de Middellandse Zee en dicht bij het operatieterrain. Aan de overige eisen wordt echter in mindere mate voldaan; er zijn althans twijfels mogelijk. In perioden van politieke spanning zal het bijvoorbeeld moeilijk zijn uit te maken of vrije toegang door het gastland gegarandeerd blijft. Een en ander wordt op duidelijke wijze gedemonstreerd door de laatste ontwikkelingen in Egypte. Ook moet worden afgewacht in hoeverre de heerschappij ter zee in voldoende mate wordt verwezenlijkt om de havens van voorraden te verzekeren.

De ankerplaatsen zijn over het algemeen goed gekozen doch voldoen niet aan de kwalificatie oorlogsbasis; wel spelen zij een duidelijke rol bij de vredestijdstrategie in de Middellandse Zee. Over het algemeen staan de faciliteiten echter in geen verhouding tot wat de vloten van het Westen gewend zijn.

De witte plek voor beide partijen is de Indische Oceaan met aangrenzende zeeën. Beide zijden bezitten hier geen behoorlijk ingerichte bases. Het bezit van een goede basis op het Indische schiereiland zal derhalve een zeer grote rol spelen bij het verkrijgen van de hegemonie in dit deel van de wereld.

Concluderend kan men zeggen, dat geen enkel van de buitenlandse steunpunten alle toetsen van de basisvoorwaarden kan doorstaan. De waarde van deze bases is daarom, althans voor oorlogstijd, twijfelachtig. Voor het uitvoeren van een vredestijdstrategie voldoen ze redelijk tot goed.

Koopvaardij

De inzet van de koopvaardij wordt grotendeels bepaald door de wens kostbare deviezen voor de SU uit te sparen en de Sovjet-prestaties zover en zoveel mogelijk over de wereld uit te dragen. Het economische motief is hier wellicht nog het belangrijkste geweest als motief voor de snelle uitbreiding van de koopvaardij.

Men ziet dan ook dat met voortvarendheid wordt gestreefd naar, en gestreden wordt voor een plaats in de economische conferenties. In deze strijd, die

met alle mogelijke middelen op handelstechnisch niveau wordt gevoerd tegen de vooroordelen van het Westen aangaande de, al dan niet terecht betwijfelde, eerlijke en goede bedoelingen van de SU, heeft deze laatste een groot voordeel aan haar zijde: de schier onuitputtelijke geldvoorraad van de staat achter de koopvaardij als centraal geleide organisatie. Tegenwerking in de vorm van ongunstige voorwaarden en afvaartregelingen kan, door vrijwel onbeperkt met verlies te werken, worden overwonnen.

De SU heeft zich op deze wijze bij diverse lang gevestigde scheepvaartconferenties een plaats veroverd, waarbij vooral de strijd om de Australische wol, Oostafrikaanse koffie en Maleisische rubber een voorbeeld is. Met terughoudendheid en noodgedwongen moest het Westen een plaats inruimen voor de SU.

Thans ziet men in het Westen ook voordeel in de deelneming van de SU aan de scheepvaartconferenties, omdat dan een afwijking van de regels door de SU beter kan worden gecontroleerd. Dit houdt ook in dat de SU, mocht de opzet bestaan de scheepvaart te ontregelen, zich zelf zo inkapselt dat deze opzet moeilijk zal zijn te verwezenlijken. Voorts heeft de koopvaardij van de SU de zware last op haar schouders liggen van het vervullen van gespecialiseerde taken, zoals het fungeren als hulpschip, het halen van graan, en het leveren van speciale goederen voor te vervullen opdrachten (Assoeandam).

Hoewel de SU dus een snel expanderende koopvaardij met verve hanteert en inzet heeft zij haar eigen beperkingen en is nog niet opgewassen tegen de ervaringsvoorsprong die het Westen heeft. Vooral het walbedrijf is in Westerse landen veel beter geoutilleerd, zodat daar de „turn-around”-tijd veel gunstiger ligt en een economischer inzet van schepen garandeert.

De visserij verdient apart te worden vermeld omdat de moderne (grootste) visserijvloot in staat is meer dan 10% van de wereldvisvangst voor haar rekening te nemen. De langdurige aanwezigheid van de visserijvlooten nabij landen van de Derde Wereld kan een grote factor van maritieme inzet worden genoemd.

Concluderend kan men stellen dat de rode koopvaardij door haar grootte en inzet een economische rol speelt — die de SU vele deviezen bespaart — en haar positie op de wereldzeeën niet

onopgemerkt laat, doch integendeel haar gewicht doet voelen.

De Sovjetmarine

De Russische marine heeft pas na het Cuba-incident opdracht gekregen zich op de oceanen te begeven en zich te bekwamen in langdurige operaties ter zee met bovenwaterstrijdkrachten. De gebieden waar de Sovjetbelangstelling naar uitgaat zijn in hoofdzaak de Middellandse Zee, de Caraïbische Zee, de Indische Oceaan en de Noordatlantische Oceaan (wordt in dit kader niet verder besproken).

De *Middellandse Zee* kreeg de belangstelling van de SU toen in 1963 bleek dat de VS in staat waren met verbeterde Polaris-projectielen vanuit onderzeeboten en met nieuwere typen vliegtuigen vanaf carriers de belangrijke industriegebieden van de SU te bereiken. Met grote haast werden schepen naar de Middellandse Zee gedirigeerd. Het verlies van de Albanese haven aan de Middellandse Zee als uitvloeisel van de destalinisatiepolitiek werd daarbij uiteraard als gevoelig verlies ervaren.

Zoals valt te begrijpen was de vloot van de SU ook niet berekend voor een plotseling langdurig verblijf buiten haar normale operatieterrein. Pas na de Zesdaagse Oorlog van juni 1967 kwam hierin verandering, toen de toestemming tot gebruik van de Egyptische havens en luchtbases werd verkregen.

Hoewel de Russische vloot in de Middellandse Zee (ca. 50 à 70 schepen) in aantal niet klein is kan nog niet van een Russisch overwicht worden gesproken, voornamelijk door haar gebrek aan voldoende luchtsteun. Haar taak in de Middellandse Zee moet dan ook worden gezien als een opsporings- en surveillancetaak met het doel onderzeeboten (Polaris) en de carriereenheden van de Zesde Vloot onder schot van haar geleide wapens en luchtmacht te houden.

Een aantal amfibische eenheden en een contingent mariniers doen de gedachte aan Amerikaanse landingen in Libanon alle aantrekkelijkheid verliezen. De surveillance heeft ontegenzeggelijk afbreuk gedaan aan een deel van de mogelijkheden van de Zesde Vloot. Met de bases en ankerplaatsen is de SU erin geslaagd een systeem op te bouwen dat een continue surveillance-operatie in de Middellandse Zee mogelijk maakt. Haar probleem is ech-

ter dat de drie toegangen tot dit zeegebied niet door haar worden beheerst. De continuïteit van haar aanwezigheid wordt hiermee bedreigd. Zolang deze toestand blijft bestaan verkeert de SU in een defensieve situatie.

De inzet van de marine van de SU in het *Caraïbische-Zeegebied* dateert, na het Cuba-incident van oktober 1962, uit 1969 toen voor het eerst een smaldeel van een kruiser, twee jagers, drie onderzeeboten en twee voorraadschepen in de Golf van Mexico arriveerde. Het smaldeel kwam op invitatie van Fidel Castro om de revolutie-gedenkdag van de Cubaanse republiek mede op te luisteren. De route die de schepen volgden bracht hen tot diep in de Golf van Mexico, de Caraïbische Zee en haar toegangen. Er werden onderzeebootbestrijdingsoefeningen gehouden.

Een soortgelijk bezoek werd in medio 1970 herhaald, waarbij voor het eerst de haven Cienfuegos op Cuba's zuidkust werd aangedaan. In het najaar arriveerde ook een smaldeel, maar nu met genie-uitrusting. Een en ander heeft toen scherpe protesten van Amerikaanse zijde uitgelokt. Dit heeft echter niet verhinderd dat Cienfuegos, een uitstekende haven, thans is voorzien van accommodatiefaciliteiten voor personeel en materieel, logistieke voorzieningen, o.a. in de vorm van de stationering van tankers voor nucleair afval, water e.d. Bovendien is in de bergen rondom de basis luchtafweer aanwezig. Het heeft er alle schijn van, dat hier een basis voor nucleair voortgestuwde onderzeeboten is opgebouwd, althans een aanloophaven. Een basis in deze vorm vormt een stuk dreiging voor het Amerikaanse continent en voor de kwetsbare olievelden in de Golf van Mexico.

De *Indische Oceaan*, één van de belangrijkste vervoersaders ter wereld voor ruwe grondstoffen en olie, kent momenteel een machtsvacuüm. De kaart van de Indische Oceaan toont een zeeoppervlakte van 28 miljoen vierkante zeemijl, omringd door Afrika, het Indische schiereiland, Malakka en Indonesië, landen die 20 van de 40 ruwe grondstoffen produceren voor de geïndustrialiseerde wereld. De Perzische Golf alleen al bezit reeds 70% van de bekende wereldoliereserves en produceert momenteel 30% van de wereldoliebehoefte voor Japan, de Westerse wereld en Australië. Het grootste deel van deze oliestroom gaat over de Indische

Oceaan via de Kaap, of door Straat Malakka. Het is vanzelfsprekend dat, zodra een natie in dit gebied haar maritieme macht kan gebruiken om de politieke macht te vestigen, dit in oorlogstijd een heerschappij ter zee kan opleveren die de strategisch belangrijke verbindingswegen kan afsnijden. De gevolgen voor het Westen en Japan zouden dan nauwelijks te overzien zijn. Ook voor de scheepvaart van de SU is de Indische Oceaan van belang; van iedere acht schepen die de Kaap passeren is er één van Russische nationaliteit, iets dat wel eens wordt vergeten bij de beschouwingen over het gebied van de Indische Oceaan.

De belangstelling van Russische zijde voor de Indische Oceaan werd manifest in 1968, toen een Russisch eskader een vlagvertoonreis maakte naar het Indische schiereiland, de Perzische Golf en Somalië. Deze reis werd spoedig gevolgd door meer reizen, en wel in zulk een mate dat wij thans kunnen spreken over een permanente aanwezigheid van Russische eenheden in dit gebied. Om-trent hun aantal en hun verdeling geven de ongeclassificeerde publikaties de tabellen 4 en 5.

De conclusies die hieruit kunnen worden getrokken zijn o.m.:

- a. het aantal scheepsmaanden liep op van 20 in 1968 tot 42 in 1971;
- b. in januari en mei/juli treedt een vermeerdering van het aantal schepen op, wat kan duiden op een aflossing ter plaatse.

Het eskader is nimmer groot en bestaat meestal uit een of twee Kynda/Kresta-klasse kruisers, twee of drie Kashin/Kotlin-klasse jagers, een of twee voorraadschepen en/of een hulpschip voor onderzeeboten; naar het juiste aantal onderzeeboten moet worden gegist. De aanwezigheid van een nucleair voortgestuwde onderzeeboot is meermalen geconstateerd.

Het bezoekprogramma wordt het best geïllustreerd door tabel 6. Opvallend hierbij is dat de belangstelling zich voornamelijk concentreert op de havens aan de Rode Zee, de Perzische Golf en het Oostafrikaanse vasteland, met name Aden, Mogadishu (Somalië) en Hodeida. Deze havens zijn met Russische hulp verbeterd en bovendien vervullen Sovjet-adviseurs de leidinggevende posities in het havenbedrijf en technische onderhoudsbedrijven.

TABEL 4
Sovjetschepen in de Indische Oceaan

Jaar	Bovenwater-schepen	Onderzee-boten	Hulp-schepen
1968	6	2	6
1969	7	3	10
1970	10	7	12
1971	10	1	7

TABEL 5
Sovjetaanwezigheid per maand, 1968-1971

Jaar	jan	feb	mrt	apr	mei	jun	jul	aug	sep	okt	nov	dec
1968	0	0	3	3	2	2	2	0	0	0	3	5
1969	3	3	3	3	1	1	1	2	4	4	3	3
1970	6	2	2	5	8	5	2	2	2	2	4	4
1971	6	4	4	4	4	4	5	2	2	2	2	3

TABEL 6
Geografische spreiding bezoeken Sovjeteenheden

Gebied	1968	1969	1970	1971 (jan/ nov)
Rode Zee (incl. Aden)	3	18	9	12
Perzische Golf	9	14	6	1
Indisch schiereiland (India, Pakistan, Ceylon)	14	5	7	1
Oostafrikaanse kust (Somalië tot Mauritius)	13	15	16	10
Singapore	0	2	4	3
Totaal	39	54	42	27

Een bekend voorbeeld is de functie van havenofficier te Aden, die door een Rus wordt vervuld.

Historisch gezien wordt veelal aangenomen dat de Russische belangstelling voor de Indische Oceaan zich al uitte in de Tsarentijd met veldtochten naar het Indische schiereiland, en voortduurde tot en met de voorstellen die werden geopperd voor de verdeling van het Engelse Imperium als het in de Tweede Wereldoorlog zou worden verslagen. Hitler trachtte toen de bezetting van de Balkanlanden te ruilen tegen de Sovjethegemonie in de gebieden om de Indische Oceaan. Dit was echter een Duits voorstel en niet een Russisch. Ook de eerdergenoemde veldtochten waren geen pogingen de Indische Oceaan te bereiken maar een poging de Engelsen afbreuk te doen met het oog op andere gevechtstonelen. Het is daarom logischer, de huidige belangstelling meer te zien in het licht van de huidige mogelijkheden en toepassingen. Zoals uit tabel 6 blijkt, concentreren de bezoeken

zich in het noordelijk deel van de Indische Oceaan. Werkelijke bases in de zin van militaire bases die in oorlogstijd als zodanig kunnen fungeren heeft de SU eigenlijk niet. De havens in Somalië en Yemen kunnen daartoe nog het beste dienen. De ankerplaatsen die de SU zich heeft verworven door meerboeien langs de Afrikaanse kust te leggen kunnen nauwelijks als bases worden aangemerkt. Alles wijst erop dat men momenteel doende is een presentiebeeld op te bouwen. Aanwezigheid van oorlogsbodems in deze gebieden kan grote invloed uitoefenen, zeker als dat gecombineerd gaat met de aanwezigheid van een groot aantal koopvaardij-schepen.

Het is begrijpelijk dat groeperingen die in de landen van de Derde Wereld met revolutionaire ideeën rondlopen en daarbij militaire ondersteuning behoeven, zich het eerst zullen wenden tot de strijdkrachten die zich in de nabijheid ophouden. Als dat dan bovendien nog strijdkrachten zijn, die „steun aan bevrijdingsoorlogen” als slogan in hun devies voeren, is de verleiding al heel groot zich juist tot hen te wenden.

In de Perzische Golf, waar de Unie van Arabische Emiraten met veel kunst en vliegwerk in elkaar is gezet — een Unie die nog veel onderlinge veten kent — en waar de strijd om de hegemonie over eilanden (Tumbs Islands) nog onlangs tot gewapend optreden van Iran leidde, hoeft maar één sjeik de hulp in te roepen van het Sovjeteskader en de gevolgen zijn niet te overzien. Daarenboven wordt ongetwijfeld het moreel van communistische groepen in deze contreien gesteund door de aanwezigheid van de Russische macht.

Soms wordt de mogelijkheid geopperd dat de Russische vloot de Perzische Golf zal blokkeren. Ongetwijfeld heeft ze de capaciteit om gedurende korte tijd deze blokkade te effectueren. Toch is deze mogelijkheid niet waarschijnlijk: haar strijdkrachten zijn immers niet voldoende om de blokkade van langere duur te doen zijn en ze mist luchtsteun. Voorts zal het, politiek gesproken, door de Westerse landen als een casus belli kunnen worden gezien én als inbreuk op de handelsvrijheid van de Arabische landen, die er heftig op zullen reageren, geen van beide oogmerken die de SU nastreeft. Het is daarom logischer aan te nemen dat de SU een politieke macht wil ontwikkelen die haar straks in staat zal stellen haar eigen energievoorziening veilig te stellen en wellicht die

van het Westen met economische sabotage te bemoeilijken.

Opvallend is ook dat de aanwezigheid van het Russische eskader samenvalt met omstreeks 1968 circulerende berichten dat op de Amerikaanse onderzeeboten de nieuwe PolarisA3-raketten werden geplaatst, waarmee deze eenheden vanuit de noordelijke Indische Oceaan het Russische hartland zouden kunnen bereiken. Een eskader van Russische nationaliteit zou deze patrouillegang kunnen verstoren, meer speciaal door de inzet van nucleaire aanvalsbotten. Gezien het enorme gebied en de nog steeds relatief beperkte onderwaterdetectiecapaciteiten moet hieraan toch niet een te groot belang worden gehecht. Omtrent de inzet van de Amerikaanse onderzeeboten in dit gebied is weinig positiefs bekend. De mogelijkheid bestaat, doch de afwezigheid van hulpschepen in het gebied maakt transittijden lang, de patrouilletijd korter en de inzet van een relatief groot aantal onderzeeboten noodzakelijk. In hoeverre de positie van Polarisboten in dit gebied noodzakelijk is valt bovendien te betwijfelen.

Een gedachte die toch niet moet worden vergeten is, dat het Chinaconflict nog hoog op de lijst van de Sovjetstrategen staat. Het opbouwen van een positie in de Indische Oceaan zou een omsingeling van China kunnen vergemakkelijken. De Chinese invloed die in Tanzania en Zambia een hoge vlucht heeft genomen kan niet anders dan een doorn in het oog van de Sovjetleiding zijn. De aanvoerlijnen van de Chinezen lopen onherroepelijk via de Indische Oceaan en aangezien China met zijn maritieme macht in geen enkel opzicht een vuist kan vormen is zijn positie in Afrika kwetsbaar: wellicht ook de reden, waarom de hulp zich niet in grote vormen manifesteert.

Ten slotte bewegen zich steeds meer koopvaardij-schepen van Russische origine in de Indische Oceaan. Iedere zich zelf respecterende zeemogendheid zal haar koopvaardij in den vreemde steunen door haar maritieme aanwezigheid te tonen.

Samenvatting

Resumerend kunnen wij de aanwezigheid van een permanent eskader van de SU een aantal „*raisons d'être*” geven, variërend in prioriteit, zoals:

- a. bescherming van eigen koopvaardij;
- b. het vormen van een tegenwicht voor de drei-

ging die uitgaat van de mogelijke aanwezigheid van Amerikaanse onderzeeboten, uitgerust met ballistische projectielen;

c. het uitbreiden van de invloed van de SU in een gebied waaruit de Westerse wereld zich heeft teruggetrokken;

d. het uitbreiden van de mogelijkheid de strategische grondstoffen- (lees olie-) levensader van de Westerse mogendheden buiten het NAVO-gebied te bedreigen;

e. het omsingelen van China.

De inzet van de Russische onderzeeboten, uitgerust met ballistische projectielen, vormt een hoofdstuk apart. Ingezet op afstanden tussen 100 en 300 mijl van de Amerikaanse kust bedreigen zij het voornaamste industrie- en bevolkingsgebied van het Amerikaanse continent. Zij vormen een apart onderdeel van de inzet van de Rode Vloot en zijn geheel gericht op een afschrikkingsrol.

Conclusies voor de maritieme strategie

Na de beschouwingen over de inzet van de maritieme macht van de SU moeten hieruit conclusies kunnen worden getrokken ten aanzien van de maritieme strategie. Met andere woorden: wordt de maritieme macht gebruikt en ingezet conform de strategische doelstellingen en past zij binnen één van de „totale strategieën” zoals in het begin geschetst?

De inzet van de *koopvaardij*, haar opbouw en opgingen zich in te werken bij bestaande gesloten scheepvaartconferenties wettigen de conclusies dat:

a. een wezenlijke bijdrage tot de economische groei van de SU wordt nagestreefd door bezuiniging op het gebied van deviezen enz.;

b. het door de groei van de koopvaardijvloot mogelijk is dat het scheepvaartverkeer tussen de Oostbloklanden onderling slechts door eigen schepen wordt uitgevoerd waarmee het handhaven van de gesloten Oosteuropese gemeenschap wordt bevordert;

c. het tonen van de vlag van de SU en de daarmee gepaard gaande contacten bijdragen tot het versterken van de banden tussen overige landen met de SU en de communistische heilstaat;

d. het moderne uiterlijk van de schepen en hun

buitenlands bezoek bij steunacties economisch of militair bijdragen tot de verbreiding van de communistische idealen, doch tevens afbreuk doen aan de indruk van een Westerse hegemonie op scheepvaartgebied.

De inzet van de *marine* en het vestigen van *steunpunten* c.q. de voorzieningen en overeenkomsten leiden tot de volgende conclusies.

a. Het optreden van de marine doet afbreuk aan de mogelijke inzet van de Westerse, en speciaal de Amerikaanse, vlooteenheden in gebieden in de periferie van de SU, zoals het Midden-Oosten, Azië en Afrika.

b. Het uitzwermen van de marine doet haar ontsnappen aan de „containment policy” van de VS en stelt haar gelijktijdig in staat een dreiging op te bouwen en haar overlevingskansen bij een nucleair conflict mogelijk te maken.

c. De opbouw van de vloot brengt haar steeds dichterbij een staat van militaire pariteit ter zee met het Westen.

d. De aanwezigheid van haar vlooteenheden versterkt haar positie in probleemgebieden en geeft de leidende positie van de SU in de wereld aan.

e. Een goede inzet van de vloot kan de SU de kans geven pressie uit te oefenen zonder gelijktijdig tot een nucleair conflict aanleiding te geven.

f. De vestiging van steunpunten in landen in Azië en Afrika geeft de SU gelegenheid haar communistische invloed uit te breiden en tevens voor wat betreft Azië de mogelijkheid te openen China's invloedssfeer in te dammen.

g. Haar positie in de Indische Oceaan bedreigt in hoge mate de olielevensader van het Westen.

h. De afschrikking die uitgaat van de nucleaire onderzeeboten, uitgerust met ballistische projectielen, brengt de SU op militaire pariteit met de VS.

Uit de voorgaande slotsommen kan worden geconcludeerd dat de leiding van de SU met vaart en vastberadenheid de doeleinden van haar totale strategie nastreeft bij de inzet van haar maritieme macht. De gezamenlijke inzet van de maritieme macht duidt eensdeels op ontspanning door o.a. deelneming aan het gereguleerde scheepvaartverkeer in koopvaardijzaken en anderszins op een drang naar expansie in de periferie van de SU door haar inzet van het militaire potentieel.

De inzet van de maritieme macht, dus de maritieme strategie, is er één, volledig gebaseerd op de totale strategie van gecombineerde ontspanning en expansie in een gezamenlijk optreden van alle componenten van de maritieme macht. Zij voldoet in deze volledig aan de eerder gegeven definitie van maritieme strategie. Van een dergelijk doelgericht en consequent toegepaste strategie gaat grote kracht uit, en zij wijst op een eensgezindheid van de Sovjetleiding, die ontzag inboezemt. Zij werkt waarschijnlijk door in alle gelederen van de bevolking van de SU waarmee het moreel wordt gesteund. Meer dan ooit moet het Westen zich beraden op een vastberaden, eensgezind toegepaste, maritieme strategie om deze krachtige politiek van de SU het hoofd te kunnen bieden.

De *maritieme strategie van het Westen* zal zich

vooral moeten richten op het voorkómen van de vestiging van een Sovjethegemonie ter zee in dat deel van de wereld dat ons de noodzakelijke grondstoffen oplevert. Een dergelijke hegemonie zou ons immers te kwetsbaar maken.

Het is daarom zaak, dat het Westen met regelmaat dit gebied, de Indische Oceaan, bezoekt, niet om landen ter plaatse een soort „gunboat diplomacy” op te dringen, doch om te verhinderen dat de hegemonie van de SU zich ongemerkt vestigt.

Dit is voor het Westen en Japan een principiële zaak waaraan ook Nederland zijn steentje zal moeten bijdragen. Men moet vooral niet vergeten dat het in dit geval de SU is die door een permanente aanwezigheid — en het gevaar ligt in het permanente — blijk geeft haar invloed te willen uitbreiden, doch dat het Westen daarentegen zijn invloed juist heeft verminderd.

Literatuur

R. J. Barret — Geography and Soviet strategic thinking. *Mil. Rev.* (1969)(9).

A. Cabrita Matias — *The Atlantic as an objective of Soviet geostrategy.*

D. L. Clark — Soviet strategy for the seventies. *Air Univ. Rev.* (1971)(1).

Y. M. McConnell — *The Soviet Navy in the Indian Ocean.* Prof. paper 77. Centre of Naval Analysis.

J. Erickson — *Soviet Military Power.* Royal United Services Institute for Defence Studies, Londen (1971).

D. Fairhall — *Russia looks to the sea.* Trinity Press, Londen (1971).

R. D. M. Furlong — Strategic power in the Indian Ocean. *Int. Def. Rev.* (1972)(2).

I. M. Heine — Soviet maritime policies. *Naval War College Rev.* (1971)(10).

G. B. Herrick — *Soviet naval strategy.*

G. Jukes — *The Indian Ocean in Soviet naval policy.* Adelphi Paper (1972).

T. B. Millar — Soviet policies in the Indian Ocean area. *Canberra papers on strategy and defence.*

D. W. Mitchell — The Soviet naval challenge. *OTBIS* 14 (1970).

Y. C. Pappageorge — The development of Soviet military policy. *Mil. Rev.* (1972)(7).

F. T. Schneider — Russlands Griff zur See- und Weltmacht. *Wehrwissensch. Rundsch.* (1970)(6).

F. L. Scribner — Soviet military build up. *Mil. Rev.* (1971)(8).

M. Sokolofski — *Military strategy.* Pall Mall Press, Londen (1963).

Anon. — Soviet strategic thinking 1917-1962. *Naval War College Rev.* (1972)(2).

P. Vigor — The Soviet view of the theory and strategy of war. *RUSI-Journal* (1970)(6).

E. Wegener — Nochmals Russlands Griff zur See- und Weltmacht. *Wehrwissensch. Rundsch.* (1970)(11).

E. Wegener — Theory of naval strategy in the nuclear age. *US Naval Proc. Naval Rev.* (1972).

R. G. Weinland — The changing mission of the Soviet navy. *Survival* 14(1972)(3).

Discussie

Tijdens de pauze hebben zich twee leden aangemeld voor de discussie. Op hun vragen en opmerkingen zal de inleider afzonderlijk ingaan.

Dr. Snapper waardeert de duidelijke wijze waarop de inleider de relevante gegevens over de Sovjet-russische maritieme bedreiging weer eens op een rij heeft gezet, doch wil op twee punten een pessimistischer geluid doen horen. De gehele bewapeningsontwikkeling van de Sovjet-strijdkrachten duidt z.i. erop dat de Sovjets niet streven naar pariteit doch naar overwicht. De Amerikaanse hoop, dat hun stopzetting van de bouw van Polaris-onderzeeboten in 1967 de Russen tot een zelfde maatregel zou bewegen, is ijdel gebleken, en zelfs de SALT-besprekingen lieten niets blijken van een Russisch voornemen tot vermindering of stopzetting van hun snelle bouwprogramma. Ook ter zake van de vreedzame coëxistentie acht hij de inleider te optimistisch. Hij herinnert aan Major Herweijers voordracht en de daarin gegeven omschrijving van de Russische definitie, n.l. dat vreedzame coëxistentie de politiek is, de propaganda, die Europa van de VS moet vervreemden, een sterke vermindering van de cohesie binnen de NAVO moet bewerkstelligen en de terugtrekking van de Amerikaanse troepen uit Europa moet bespoedigen. Hij kan daarom de vreedzame coëxistentie bezwaarlijk zien als een werkelijke Russische bijdrage tot de vrede.

Hoewel de inleider zich beperkte tot de vreedstijdstrategie blijft de oorlogsstrategie van overwegend belang. Uit Pratt's „The Soviet Maritime Threat” — t.b.v. de bijeenkomst

van NAVO-parlementariërs gepubliceerd door het NATO Milcom — blijkt dat de beveiliging van convooien in oorlogstijd in de Atlantische, ten dele ook in de Zuidatlantische, Oceaan en incidenteel in de Middellandse Zee met moeite zal kunnen lukken, doch dat dan voor de overige zeegebieden geen enkel schip meer beschikbaar is. Ook SbN Nuboer wees, op 19 oktober 1960, voor onze vereniging reeds erop dat de 400 schepen van de Europese NAVO-landen voor ob-bestrijding veel te weinig zijn. Nu geeft echter de Military Balance voor die landen een aantal aan van 300 schepen, ob inbegrepen, en die te zwakke maritieme verdediging dreigt wellicht in het kader van de MBFR nog meer te worden aangetast. Spr. meent nu dat in vreedstijd die zwakte steeds weer met klem moet worden gesignaleerd, omdat in oorlogstijd van een versterking niets meer zal kunnen terecht komen.

Inleider. Mijnheer de voorzitter, ik beluister dat dr. Snapper drie punten aan de orde stelt.

In de eerste plaats de kwestie van de geleide-raketonderzeeboten die aan Russische zijde worden gebouwd hetgeen hij, ondanks de ondertekening van de SALT-overeenkomst, niet ziet verminderen. Ik weet niet of wij nu direct wantrouwen aan de dag moeten leggen. Heeft de SU er belang bij, willens en wetens de SALT-overeenkomst al direct op dit punt te saboteren? Op dit ogenblik heeft zij een numerieke voorsprong op onderzeebootgebied, de op stapel gezette aantallen zijn groter dan bij de Amerikanen. Natuurlijk is er meningsverschil moge-

lijk over wat men onder aanbouw verstaat: het moment waarop de kielplaat wordt gelegd of de eerste streep op de tekening wordt gezet, óf het tijdstip waarop de gedachte te gaan bouwen het eerst opkomt. Zoals de aantallen nu zijn, liggen ze redelijk vast en er is m.i. geen aanleiding te veronderstellen dat de Russen de SALT-overeenkomst al in eerste instantie zullen schenden. Ik heb wel vertrouwen in het Amerikaanse verkenningsstelsel dat wellicht die aanbouwcyclus in de gaten houdt. Ik ben het dan ook niet met dr. Snapper eens, dat de overeenkomst a priori niet zal worden nagekomen.

In de tweede plaats dr. Snappers opmerking over de vreedzame coëxistentie die de Europese landen binnen het Atlantische bondgenootschap uiteen zou drijven. Die mening kan inderdaad postvatten en ik verkondigde die ook toen ik sprak van waarachtige ontspanningspolitiek of -strategie. Verscheidene landen twifelen aan de inzet die de Amerikanen in een eventueel conflict zullen willen leveren, en de huidige Viëtnamsituatie heeft het Amerikaanse volk zeker huiverig gemaakt voor deelneming aan een Europees of ander overzees conflict. In zo'n geval kan ik mij goed voorstellen dat een vreedzame coëxistentiepolitiek bijoogmerken heeft en de landen nog meer uiteen wil trekken. Maar ik geloof dat de belangrijkste doelstelling van de vreedzame coëxistentie juist is: Rusland, dat in zijn economie langzamerhand achteropraakte, eerst op de been te helpen. Daarbij vormt de rest mogelijk een prettige bijkomstigheid voor de SU, waarover ik uw bezorgdheid wel deel.

Als derde punt ten slotte de te geringe nadruk die ik zou hebben gelegd op de feitelijke zwakte van onze maritieme defensie, in aantallen. De Russen bouwen vele schepen in korte tijd, maar daarover moet men niet te snel oordelen: zij hebben een andere manier van ontwikkelen. Men ontwikkelt daar een wapensysteem, plaatst het op een schip, gaat daarmee varen en in de operationele omstandigheden test men dan het

wapen. Al spoedig zien wij dan een tweede type van dat zelfde vaartuig komen waarop het wapen is verbeterd. Ik geloof dat u daarbij misschien wat te veel naar de aantallen kijkt, maar dat de Russen toch zeker wel een kwaliteitsgedachte vooropstellen. Wij hebben inderdaad steeds minder, en de Russen steeds méér schepen op zee, maar ik onderschrijf niet dat onze positie daarmee nu ook veel zwakker is geworden: het aanbouwprogramma van het Westen ligt zowel kwalitatief als kwantitatief hoger. Bovendien moet u, gezien de snelle opbouw van de Sovjetvloot, de later komende noodzaak tot snelle vervanging als een probleem zien.

Nu wij op het ogenblik in een geleidelijker, waarschijnlijk economisch beter verantwoorde, vervanging zitten, geloof ik dat wij langzamerhand misschien weer vóór komen.

Is nu in de Indische Oceaan een permanent eskader onzerzijds nodig; zou dat de situatie verbeteren? Ik meen dat het Westen daar een permanente aanwezigheid moet realiseren, ook vanwege de goede invloed op de landen van de Derde Wereld doordat wij „er nog zijn”. Men is in die omgeving zeer gevoelig voor die zaken en wij vergeten dat te licht. De Franse president Pompidou bijvoorbeeld neemt, met het tegen hoge kosten in gang houden van het Djiboeti-avontuur, een veel realistisch standpunt in. De Fransen staken ook vorig jaar „un effort notable” in een reis met een tanker en verscheidene fregatten e.d. om de Kaap. Ik ben van oordeel dat wij in samenwerking met andere nationaliteiten tot een beter verband moeten komen om die permanente aanwezigheid te bewerkstelligen en de Russen in dat gebied tegenwicht te bieden. Volgens u verwachten zij in dat gebied weinig schepen meer als zij eenmaal met hun ob-oorlog zijn begonnen. Dat is misschien waar.

Maar is het ook waar dat wij zoveel Russen in de Indische Oceaan moeten verwachten in diezelfde tijd? Hoe moeten zij daar komen? Zoals de zaken nu liggen zal het machtsvacuüm van beide partijen ongeveer gelijk zijn, want de Russen moeten met hun eenheden óf rond de Kaap komen of helemaal van de noord-

kant, en ik verwacht dat wij, als er in de Indische Oceaan en contreien een oorlog zou uitbarsten, Japan nog wel aan onze zijde zullen vinden. En daar zitten de Russen mee.

Dr. Snapper memoreert een door hem verricht onderzoek waaruit bleek dat het totaal aan ob-bestrijdingsmiddelen in de beide wereldoorlogen gelijk was, niettegenstaande het feit dat in de Tweede Wereldoorlog het Duitse ob-potentieel omstreeks het drievoudige van dat in de Eerste Wereldoorlog bedroeg. Hij baseert daarop, ook als statisticus, zijn huiver voor de stelling dat wij wel met geringere aantallen zouden kunnen volstaan „omdat wij nu zulke goede eenheden gaan bouwen”. De resultaten van zijn studie, waarover hij verdere discussie thans in opportuun acht, biedt hij gaarne aan inleider en bestuur ter kennisneming aan.

Lkol Baaij heeft uit de voordracht de indruk gekregen dat het met die Sovjetrussische maritieme dreiging nogal meevalt, in het bijzonder als gevolg van het ontbreken van een voldoende luchtdekking in met name het Middellandse-Zeegebied en — zoals hij concludeert — evenzeer in de Indische Oceaan. Hij wil dan ook het opereren van vlootten aldaar relativeren met de vraag „wat stelt het nu eigenlijk voor?”, en vraagt zich af of men rond de Indische Oceaan niet doorziet dat achter dat vlagvertoon geen onmiddellijk inzetbare macht schuilt zoals de Amerikaanse zevende vloot belichaamt. Bovendien meent hij, aanhakende op 's inleiders uitspraken over het Mohammedanisme, dat de betrokken landen de Russische presentie, met de ideologische achtergrond daarvan, niet ervaren zoals de Russen dat hopen.

Zijn tweede vraag is gericht op wat het Westen nu moet doen: als het nogal meevalt, staat niet vast dat dat over de hele linie zo is. Er zijn prioriteiten, en hij meent in dat verband de inspanningen op de Atlantische Oceaan zeer hoge prioriteit te zien krijgen. Wat zou dan nog in de Indische Oceaan kunnen worden gedaan aan een Westelijke presentie;

moet dat dan nog en, zo ja, hoe? Wat gaat een permanent kruisende vlootten daar kosten? En is misschien de verminderde Russische presentie in dat gebied niet ook een gevolg van prioriteitsbepaling hunnerzijds? Ook dat land is niet zo immens rijk dat het zich alles kan veroorloven. Inhakende op dezelfde NAVO-bijeenkomst waarop de vorige vragensteller duidde, en waarin werd geadviseerd het NAVO-gebied tot voorbij de Kreeftskierkring uit te breiden vanwege de Russische beheersing van vitale aardolieaanvoerlijnen door de Indische Oceaan, vraagt hij zich af of wij de Indische Oceaan en de Sovjetrussische dreiging aldaar in de prioriteitsstelling voor onze maritieme inspanning niet op een aanzienlijk lager niveau zouden moeten plaatsen.

Inleider. Enerzijds vind ik het jammet dat u spreekt van „meevallen”, anderzijds valt het toch wel mee als we de luchtdekking in aanmerking nemen. Toch moet u daarbij wel bedenken dat zowel de oppervlaktevloot als de onderzeeboten geleide wapens hebben die deels dienen voor de eigen bescherming en deels voor het treffen van de andere vloot. Maar in ieder geval blijft de verkenning — reconnaissance, surveillance — een groter probleem voor de Sovjets dan voor de NAVO-landen, zoals zij zelf ook erkennen. Bovendien zult u ook wel in de krant hebben gelezen dat men eerlang een carrier van stapel zal laten lopen die waarschijnlijk met VTOL-vliegtuigen wordt uitgerust, waarmee bescherming kan worden geboden aan midden op de oceaan opererende eenheden. Het luchtgedeelte is en blijft echter schaars. Zelfs in het Middellandse-Zeegebied is men, zeker met de huidige politieke situatie, minder goed toegerust dan vorig jaar. Men heeft daar evenwel betere middelen ter beschikking dan ergens op de Atlantische of Indische Oceaan. In dat laatste gebied heeft men op Sokotra een strip aangelegd, maar bij mijn weten zijn daar nog geen Russische eenheden gestationeerd.

Nu vraagt u: wat stelt de Russische presentatie in het gebied van de In-

dische Oceaan noord van de equator voor? Men is daar wél bezig. Somalië bijvoorbeeld heeft strijdkrachten die volledig door de Russen zijn opgeleid. Er zijn 4000 adviseurs ter plaatse, en de Sovjetmarine heeft er langdurige bezoeken gebracht. De laatste omwenteling kon er plaatsvinden doordat de Russen daar binnen lagen: in april 1970 zou er in Mogadishu een omwenteling zijn gepland en heel toevallig liepen op 17 april 2 Sovjetschepen de haven binnen en bleven daar tot 10 mei, toen de hele zaak lang en breed beklonken was. Met andere woorden: dank zij de Sovjetaanwezigheid in dat gebied kan een land dat militaire bijstand wenst, erop rekenen dat die presentie zich op korte termijn kan doen gevoelen. Dat geldt al evenzeer voor Jemen, waar men nu wel tot elkaar is gekomen maar waar de situatie onberekenbaar blijft; ook daar kunnen die schepen in minder dan geen tijd aanwezig zijn.

U trekt een vergelijking met de Zevende Vloot, maar die bevindt zich buiten dat gebied en is er slechts één keer binnen geweest. Weliswaar heeft men toegezegd zijn aandacht wat meer naar de Indische Oceaan te richten maar daarvan blijkt tot dusverre weinig: en zolang men daar niet is heeft men weinig recht van spreken en weinig kans invloed uit te oefenen op de interne constellatie van de landen in die omgeving. Zijn de Mohammedanen dol op de Russen? Neen, dat geloof ik zeker niet, dat ben ik met u eens. Maar er zijn daar gebieden — ik denk weer aan Zuid-Jemen — waar de Arabieren toch wel met de Russen in zee zijn gegaan. En met de Chinezen overigens. Wij moeten maar afwachten wie daar de grootste invloed uitoefent.

Natuurlijk zullen wij prioriteiten moeten stellen. Ik onderschrijf de uwe waar u de Atlantische Oceaan vooropstelt, want onze levensader loopt van de VS naar Europa. Maar een andere levensader loopt door de Indische Oceaan en het zou onverantwoord zijn die los te laten. Men zal ook op die aanvoerlijn van Westerse aanwezigheid blijken moeten geven, waarbij dat misschien enigermate zal moeten gaan ten koste van

onze strijdkrachten in de Atlantische Oceaan. Ik geloof echter niet dat we daarin een geweldige inspanning behoeven te steken: als wij, zoals we nu doen, met een stuk of zes schepen om de Kaap gaan — twee Nederlanders en drie of vier Engelsen — is dat in vredetijd misschien een aanzienlijk deel van het beschikbare potentieel, maar toch is het belangrijk genoeg om die staten daar te tonen dat het niet alleen maar Russisch is wat de klok slaat en dat men ook op ons zou kunnen terugvallen. Wij hebben daar een Zuid-Afrika dat op onze hand is, een Portugees-Afrika dat weliswaar geen strijdkrachten inbrengt maar in geval van onlusten als basis zal kunnen dienen, een Madagascar, dat ook ondanks het meer socialistisch getinte nieuwe regime toch op Frankrijk is georiënteerd. Verder hebben we de geheel Franse Comoren en de onder Engeland vallende Seychellen, Mauritius, dat min of meer op onze hand is, Réunion dat weer Frans is en Djiboeti, ook Frans van aard. Wij hebben daar duidelijk een lijn liggen maar we moeten ons in dat gebied meer manifesteren om die landen te overtuigen dat het Westen zich inderdaad om zijn olie bekommert en daaraan ook iets zal willen doen.

Lkol Baaij verduidelijkt dat hij in zijn vergelijking de Zevende Vloot niet qua plaats op het oog had doch qua inzetbaarheid als een vloot eenheid die volledig met middelen is uitgerust, in het bijzonder met vliegedschepen.

Voorts beluistert hij uit de repliek dat de inleider een vast eskader van het Westen in de Indische Oceaan niet noodzakelijk acht en dat dus diens cri de coeur aan het einde van zijn voordracht, „Nederland zal zijn steentje moeten bijdragen”, niet voor dat gebied zou gelden.

Inleider. Klaarblijkelijk is mijn bedoeling niet goed overgekomen. U ziet een echte zware dreiging zich pas ontpoppen bij een vloot eenheid zo groot als de Zevende Vloot. Ik heb geprobeerd te zeggen dat zo'n vloot in oorlogstijd een geweldig gewicht in de schaal legt, maar dat in vredetijd met een veel geringere én

veel goedkopere presentie hetzelfde doel kan worden bereikt. Men verschaft evenveel zekerheid of onzekerheid — afhankelijk van het gezichtspunt van waaruit men de zaak beschouwt — voor de anti- en pro-Russische groeperingen in dat gebied, en waarom zoudt u dan met zo'n geweldig grote vloot eenheid te werk gaan? Als het erom gaat, onze presentie te stellen tegenover de politieke presentie van de Sovjets moeten we de kosten overwegen en een goedkope oplossing vinden, en dat is inderdaad: een gezamenlijke inspanning. Dat wil niet zeggen: een permanent smaldeel ter plaatse, maar een permanente Westerse aanwezigheid, de ene keer een toer door een Fransman, een volgende keer door de Engelsen, de derde keer misschien door de Nederlanders, óf gezamenlijk, zoals nu gebeurt. Enkel en alleen om regelmatig te laten zien dat ook wij belangstelling hebben voor dat gebied. Dus geen permanent aanwezig Nederlands smaldeel, daar ben ik stellig niet voor.

De *voorzitter* dankt de inleider voor het vele aangedragen materiaal dat een betere grondslag kan verschaffen voor de gedachtenvorming over de Sovjetrussische maritieme ontwikkeling. Samenvattend wijst hij erop dat — anders dan het Westen — de continentale Sovjet-Unie zo goed als geen noodzaak heeft om haar levensaders over zee te leggen, en stelt dat er onmiskenbaar offensieve of expansionistische intenties moeten schuilen in een maritieme machtsontplooiing, die de omvang van een redelijke defensie-inspanning ten behoeve van de eigen handels- en visserstvoot zo ver te boven gaat. Hij betreurt de relatief geringe opkomst, mogelijk voortvloeiende uit een algemene gezapigheid, die inherent is aan ons leven-in-welvaart, en dat slechts dan een grote belangstelling verzekerd lijkt als het onderwerp een absolute topic is of de eigen welvaart rechtstreeks raakt, en wekt ten slotte de aanwezigen op ook bij volgende bijeenkomsten van hun interesse voor gedegen vakstudie te blijven blijken geven en zo mogelijk vele anderen te bewegen eveneens te komen.

Gedachten over de instelling van een „hoogste vorming” voor (aanstaande) militaire topfunctionarissen

H. J. van der Graaf en E. P. B. Tomasso

Majors der Infanterie

Hoe hoger de functie van de militaire leider is, des te rijker dient ook zijn theoretisch arsenaal te zijn.
(N. V. OGARKOF, kolonel-generaal, 1e plv CGS Rode Leger)

1. Inleiding

De opleiding en vorming van beroepsofficieren is in de Koninklijke Vereniging ter beoefening van de Krijgswetenschap een steeds terugkerend onderwerp van discussie geweest. In het bijzonder is altijd grote aandacht besteed aan de ontwikkelingen rond de hogere officiersvormingen binnen de krijgsmacht.

Een terugblik leert dat reeds in 1844, op voorstel van de toenmalige Gouverneur van de Koninklijke Militaire Academie, een hogere vorming voor legerofficieren werd ingesteld ten einde zich „voor de dienst bij staven te bekwamen” en zich „voor te bereiden om meer waardiglijk hogere rangen te bekleden”. Het karakter van deze vorming veranderde herhaaldelijk, totdat in 1890 deze vorming een wettelijke basis kreeg door de militaire onderwijswet van 21 juli 1890 die o.m. bepaalde dat er een Hogere Krijgsschool zou zijn voor de hogere vorming van officieren. Dit gold echter alleen voor officieren van de landmacht.

Eerst in 1918 volgde de Koninklijke Marine door de oprichting van de Hogere Marine Krijgsschool, die werd ondergebracht in hetzelfde gebouw waar de Hogere Krijgsschool zetelde, hetgeen resulteerde in een nauwe samenwerking die tot aan het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog werd bestendig. Na de oorlog werd deze nauwe samenwerking helaas niet voortgezet; de Hogere Marine Krijgsschool werd omgedoopt tot Marine Stafschool en er ontstond tevens in 1949 een afzonderlijke hogere vorming voor luchtmachtofficieren door de oprichting van de Luchtmacht Stafschool. Hoewel de hogere officiersvormingen vanaf hun instelling doorlopend onderwerp van discussie zijn

geweest, bestond er — blijkens de beschikbare literatuur — wel overeenstemming over het feit dat deze vormingen voldoende voorbereiding waren voor het op latere leeftijd vervullen van de hoogste functies in de krijgsmacht.

In de jaren '50 kwam hierin echter verandering. In 1955 hield de toenmalige Generaal-Majoor Th. E. E. H. Mathon een voordracht voor onze vereniging waarin hij pleitte voor de instelling van een krijgsmacht-studiecentrum, waar geselecteerde hoofdofficieren en burger-hoofdambtenaren gezamenlijk een laatste voorbereiding op de vervulling van topfuncties zouden krijgen. [1]

Vervolgens, in 1958, wierp Kolonel E. R. d'Engelbronner in het jubileumgeschrift van de negentigjarige Hogere Krijgsschool [2] een blik in de toekomst en stelde, dat bv. de vormingen aan de Hogere Krijgsschool, Luchtmacht Stafschool en Marine Stafschool zich zouden moeten beperken tot de vorming van generale-stafofficieren van lagere rang. In een „hoger” instituut zouden dan een aantal jaren later de meestbelovende abituriënten van de diverse stafschoolen, en wellicht ook anderen, moeten worden bijeengebracht voor een „waarlijk hogere vorming” van alle toekomstige militaire en civiele defensieleiders.

Aan deze suggesties werd echter geen gevolg gegeven en de discussie verplaatste zich merkwaardigerwijze van de krijgsmacht naar het bedrijfsleven, waar in het licht van de stormachtige maatschappelijke ontwikkelingen de discussies losbarstten over de noodzaak tot het instellen van vormingen voor (a.s.) topmanagers.

Het is dan ook niet toevallig, dat in het kader van het voorgaande het bestuur van de Koninklijke Vereniging ter beoefening van de Krijgsweten-

schap de draad weer heeft opgepakt door de volgende probleemstelling tot onderwerp van een prijsvraag te maken.

2. Probleemstelling

Nederland kent, afgezien van de praktische voorbereiding in de zg. aanloopfuncties geen (verdere) vorming van kandidaten voor het vervullen van de hogere en hoogste militaire functies. Indien u van mening bent, dat het creëren van een dergelijke mogelijkheid voor daarvoor in aanmerking komende hoofdofficieren noodzakelijk of gewenst is, geef dan een motivering daarvoor en uw gedachten omtrent doelstelling, inhoud vorm en duur ervan.

3. Analyse en aanpak

a. Gezien de probleemstelling dient in eerste instantie een antwoord te worden gegeven op de vraag in hoeverre het noodzakelijk of gewenst is een vorming te creëren ten behoeve van aanstaande topfunctionarissen.

Voor de beantwoording van deze vraag is het zinvol eerst een onderzoek in te stellen naar de situatie in de burgermaatschappij, aangezien de technologische ontwikkeling en de ontwikkelingen op het gebied van de mens- en maatschappijwetenschappen ertoe leiden dat civiele en militaire kennis in toenemende mate met elkaar verweven raken.

Vervolgens zal aandacht moeten worden besteed aan het huidige carrièreverloop van officieren die zijn bestemd voor het vervullen van de hogere en hoogste militaire functies, en de daaraan gerelateerde vormingen.

Na een kritische analyse van het huidige systeem zal een standpunt worden ingenomen ten aanzien van het door stellers gewenste systeem van functievervulling.

Ten slotte kan dan in een conclusie worden aangegeven of de wenselijkheid of noodzaak van bedoelde vorming aanwezig is.

b. Indien het sub a vermelde onderzoek tot een positieve conclusie leidt, ware — alvorens een nadere concretisering van e.e.a. te geven — te onderzoeken in hoeverre de ervaringen opgedaan met soortgelijke vormingen bij buitenlandse krijgs-

machten dienstbaar kunnen worden gemaakt aan de Nederlandse opzet.

c. Met inachtneming van het bovenstaande zullen vervolgens het karakter en de doelstelling van deze vorming worden geformuleerd.

d. Ten slotte kunnen op grond van de geformuleerde doelstelling suggesties worden gedaan m.b.t. de globale inhoud, vorm en duur van vorenvermelde vorming.

4. Beschouwing

a. *De maatschappelijke ontwikkelingen*

De westerse samenleving van de laatste decennia kenmerkt zich door een steeds verder gaande verwetenschappelijking. Door de kennisexplosie op het technologische vlak en in de sector van de mens- en maatschappijwetenschappen wordt het inzicht van de leiding in het maatschappelijk en het bedrijfsgebeuren voortdurend geringer. Dit paradoxale verschijnsel wordt enerzijds veroorzaakt door de onvoorstelbare toeneming van de informatie, anderzijds door de snelle veroudering daarvan.

In toenemende mate is men daarom gedwongen de hulp van wetenschappelijke deskundigen in te roepen, hetgeen van grote invloed is op de wijze waarop de leidinggevenden in maatschappij en onderneming hun leiderschap moeten uitoefenen.

De functionaris die met de hierboven geschetste ontwikkelingen wordt geconfronteerd zal al zijn natuurlijke en verworven vermogens moeten benutten om tot een doeltreffende functievervulling te kunnen geraken. De verworven vermogens (opleiding, ervaring en het resultaat van eigen bijscholing) zullen, meer dan tot nu toe het geval is, een passend antwoord moeten geven op de veranderde en veranderende omstandigheden.

OPLEIDING

Vrijwel iedere opleiding omvat elementen met een algemeen vormend karakter en voorziet daarnaast in de overdracht van een bepaalde hoeveelheid kennis.

De geldigheidsduur van de algemene vorming is moeilijk meetbaar, hoewel het streven met name bij de wetenschappelijke opleidingen erop is gericht wetenschappelijke grondslagen te leggen.

Bij het leggen van deze basis zij vooropgesteld dat deze niet wordt gekenmerkt door het vergaren van een bepaalde hoeveelheid kennis maar door de wijze waarop inzicht in de methodiek wordt verkregen en het zelfstandig kritisch denken wordt bevorderd.

Met de kennis is het anders gesteld. Er werd reeds gewezen op het verschijnsel van kennisexplosie en kennisveroudering. Gegevenheden worden snel achterhaald en de in een vroeger stadium verworven theoretische en praktische vaardigheden blijken vaak — bezien in het licht van nieuwe inzichten — onjuist te zijn. Met name in de Verenigde Staten is dit verschijnsel het onderwerp van vele en uitvoerige studies geweest.

Algemeen wordt aangenomen dat na luttele jaren een zodanige kennisveroudering heeft plaatsgevonden, dat — zonder na- of bijscholing — een functie onvoldoende zal worden uitgeoefend.

Men stelt het „opleidingsbereik” op 5 tot 8 jaren.

ERVARING

Alvorens enkele woorden te wijden aan het begrip ervaring, lijkt het ons zinvol eerst nader in te gaan op het begrip als zodanig. Ervaring kan worden gedefinieerd als de verwerkte resp. ten nutte gekomen ondervinding als resultaat van een bewust of onbewust leerproces [3], m.a.w.: ervaring is alles wat wij ondervinden, waarbij van belang is hoe deze ervaring wordt verwerkt. Ervaring kan echter eerst tot kennis worden als zij methodisch wordt geordend.

In een min of meer statische maatschappij waarin de ontwikkelingen zich binnen stabiele patronen voltrekken was het mogelijk deze ordening zelf tot stand te brengen doordat inpassing van de gegevenheden in het bestaande kennispatroon met geschikte methoden zeer goed mogelijk was. De zegswijze „door ervaring wordt men wijs” is in een dergelijke situatie ten volle geldend. Doorlopend vindt bij nieuwe ondervindingen toetsing aan de ervaring plaats.

Het valt echter te betwijfelen of in de huidige dynamische maatschappij met haar kennisexplosie op elk gebied de ervaring nog steeds als toetsingscriterium kan dienen voor alle ondervindingen waarmee een individu wordt geconfronteerd. De informatie komt op een zodanig overstelpende wijze op de mens af, dat hij steeds minder in staat

is deze zelf methodisch te ordenen en na toetsing aan zijn ervaring tot nieuwe kennis te verwerken. De kans is groot dat men, doordat men geen raad meer weet met deze nieuwe ondervindingen, deze als niet ter zake dienend verdringt en slechts die aangelegenheden wil aanpakken die men op grond van de eerder opgedane ervaring „herkent”. De ontwikkeling staat dan stil; er wordt niet meer naar nieuwe wegen gezocht.

Bij leidinggevende functionarissen kan dit proces resulteren in een vaak onbewust frustreren van nieuwe frisse ideeën.

Gezien het bovenstaande zijn wij van mening, dat in een zich dynamisch ontwikkelende maatschappij het begrip ervaring niet meer kan worden beschouwd als een gegevenheid waaraan louter met het klimmen der jaren steeds meer gezag moet worden toegekend. Hiermee willen wij niet zeggen, dat wij de waarde van ervaring ontkennen.

Ook in een dynamische maatschappij is ervaring nog steeds een essentiële pijler voor een goede functievervulling. Als voorwaarde dient echter te worden gesteld, dat men bij voortdurende geneigd en bij machte moet zijn de waarde en geldigheid van de eigen ervaring door middel van periodieke bij- of nascholing te toetsen aan nieuwe ontwikkelingen.

EIGEN BIJSCHOLING

Gezien de eerder geschetste kennisontwikkelingen is eigen bijscholing een vrijwel onmogelijke aangelegenheid geworden. Indien een functionaris hiervoor al tijd en gelegenheid zou kunnen vinden, dan doet zich nog het probleem voor van de doelgerichte keuze uit de veelheid van publikaties.

De wetenschappelijke documentatie is voor de enkeling onoverzichtelijk. Alleen universitaire centra kunnen met de grootste inspanning enigermate volledig zijn en literatuur toegankelijk maken. Eigen voortgezette studie zonder deskundige, richtinggevende, begeleiding wordt daarom — zelfs binnen het eigen functiegebied — als weinig vruchtbaar geoordeeld en kan hooguit worden aangemerkt als een vluchtige oriëntatie in nieuwe ontwikkelingen.

Samenvattend kan worden gesteld, dat de waarde van een opleiding met name voor wat betreft de hoeveelheid kennis tegenwoordig slechts een korte

geldigheidsduur bezit. Elementen als ervaring en eigen bijscholing behouden slechts hun waarde en dragen dan bij tot een optimale functie vervulling als zij een integrerend deel uitmaken van een systeem van voortgezette opleiding en vorming.

Met andere woorden: functionarissen lopen het gevaar hun huidige functie op den duur op ontoereikende wijze inhoud te geven, resp. niet ten volle geschikt te zijn voor een toekomstige, hoger gekwalificeerde functie.

Dit onderkendend is het merendeel van de grotere bedrijven aandacht gaan besteden aan *management development*. Dit begrip kan worden omschreven als „een geheel van systematische activiteiten, waaronder opleiding en vorming, dat waarborgt dat de organisatie zich tijdig en op adequate wijze kan voorzien van gekwalificeerde medewerkers voor leidinggevende functies en competente stafmedewerkers”.

In het kader van deze management development wordt de noodzaak van een „topmanagementvorming” voor a.s. topleiders steeds duidelijker gevoeld. De grotere bedrijven realiseren dit ondermeer door interne opleidingen. De kleinere bedrijven zenden incidenteel hun (a.s.) topleiders naar jaarvoor bestemde topmanagementvormingen buiten het bedrijf.

Voorbeelden van interne opleidingen zijn te vinden bij grote bedrijven zoals Shell, Unilever en Akzo. Als voorbeelden van externe opleidingen kunnen het Management Centre Europe te Brussel en het Marketing Center Europe worden genoemd. Dit laatste instituut organiseert seminaria, cursussen en internationale conferenties waaraan jaarlijks ca. 6000 managers uit geheel West-Europa deelnemen.

b. Ontwikkelingen binnen de krijgsmacht

1. ALGEMEEN

De gesignaleerde maatschappelijke ontwikkelingen drukken onmiskenbaar een stempel op de activiteiten in de verschillende sectoren van de krijgsmacht. De veranderde mens- en maatschappijopvattingen en de voortschrijdende ontwikkelingen op het vlak van de technologie houden niet halt bij de kazernepoort. De krijgsmacht moet, om haar doelstelling optimaal te kunnen verwezenlijken, van geavanceerde technieken en materieel gebruik maken.

Voorts is — gezien de snelheid van de ontwikkelingen op het gebied van de „soft sciences” — een doorlopende kritische bezinning op de heden geldende opvattingen en filosofieën een *conditio sine qua non*.

Daarbij moet van de topleiding worden geëist dat zij bij voortduring het vermogen kan opbrengen op nieuwe ontwikkelingen te reageren en te anticiperen. Daardoor wordt bereikt dat de evolutieprocessen intern kunnen worden beheerst, zonder dat de potentie van de krijgsmacht t.a.v. de — door de politieke leiding geformuleerde — primaire doelstelling wordt aangetast. Dit vereist van de topleiding een grondig inzicht in de ontwikkelingen binnen en buiten de organisatie. Zij dient hierbij niet te schromen, waar nodig, afstand te nemen van de traditionele waarden en normen. Bovendien wordt de taak van de topleiding in de krijgsmacht verzawaard doordat zij in veel mindere mate dan weleer haar beslissingen kan baseren op zuiver militair-technische overwegingen, maar in toenemende mate rekening moet houden met een verstrengeling van de politieke en militair-strategische besluitvorming [4]. De planning van het veiligheidsbeleid vereist daardoor kennis en inzet van andere disciplines en wordt daarmee een zaak die zich ver boven het zuiver militair-technische vlak verheft.

Mede in het licht van de hierboven gesignaleerde maatschappelijke ontwikkelingen zijn wij dan ook van mening, dat op enigerlei wijze een grotere aandacht moet worden gegeven aan de opleiding en vorming van toekomstige militaire topfunctionarissen.

2. HET HUIDIGE CARRIÈREVERLOOP ALSMEDE DE OPLEIDING EN VORMING VAN OFFICIEREN, BESTEMD VOOR DE VERVULLING VAN HOGERE STAF- EN COMMANDOFUNCTIES

De krijgsmacht staat reeds jaren model voor het door het bedrijfsleven ontwikkelde systeem van management development. Reeds lang is in de krijgsmacht onderkend dat het onmogelijk is een toekomstige leidinggevende functionaris in een initiële opleiding een zodanige afgeronde opleiding en vorming te geven, dat hiermee gedurende de verdere loopbaan zou kunnen worden volstaan. In beginsel wordt de functie vervulling op een bepaald moment onderbroken om d.m.v. een voort-

gezette opleiding betrokkene de vereiste deskundigheid bij te brengen voor een volgende groep van te bekleden functies.

Wel dient te worden opgemerkt dat deze trapsgewijze vorming, tot nu toe, niet consequent is doorgetrokken bij de voorbereiding voor de vervulling van de hoogste functies. Het onderstaande illustreert dit.

— Initiele vorming

De opleidingen aan het Koninklijk Instituut voor de Marine en de Koninklijke Militaire Academie bestaan uit een algemeen vormend gedeelte en een hoeveelheid gespecialiseerde kennis. Deze laatste bestaat uit een wetenschappelijk gedeelte en een opleiding die is gericht op een specifiek functiegebied (wapens, dienstvakken, diensten). Het geheel dient te worden aangemerkt als een voorbereiding op het vervullen van diverse functies binnen de eigen dienst in de subalterne rangen en het leggen van de wetenschappelijke grondslagen waarop in latere fasen van de carrière moet worden voortgebouwd.

— Voortgezette vorming

De vorm en inhoud van de voortgezette vorming zijn bij de drie krijgsmachtdelen niet analoog. Wel kan men stellen, dat de doelstelling van deze zg. hogere militaire vorming bij de Koninklijke Marine, Koninklijke Landmacht en Koninklijke Luchtmacht vrijwel gelijklopend is, en gericht op het vormen van zg. „generalisten”. Deze vorming krijgt bij de krijgsmachtdelen gestalte in het onderwijs aan de Marine Stafschool, de Hogere Krijgsschool en de Luchtmacht Stafschool en heeft tot doel daartoe aangewezen officieren de bekwaamheid te verschaffen voor het vervullen van functies in hogere staven en tevens om de grondslag te leggen voor de bekwaamheid, nodig voor het te zijner tijd vervullen van de hogere leidinggevende functies in deze staven, alsmede voor de hogere commandofuncties.¹ Ook is het mogelijk een voortgezette vorming met een meer specialiserend karakter te volgen, zoals de studie aan een universiteit of hogeschool.

Bij de krijgsmacht zijn de meningen verdeeld over de vraag of men de laatstgenoemde studies mede

¹ Voor de exacte formulering van de doelstellingen wordt verwezen naar de desbetreffende studiegidsen.

kan aanmerken als een funderende vorming, gericht op „general management”. Zij die dit ontkennen baseren deze mening op de omstandigheid dat bij deze studies geen specifieke grondslag wordt gelegd voor de bekwaamheid, nodig voor het vervullen van de leidinggevende functies in de hogere staven, alsmede voor de hogere commandofuncties.

Wij achten het minder zinvol dit pad vol voetangels en klemmen te betreden en volstaan met het signaleren van een problematiek die, indien een „hoogste vorming” zou worden ingesteld, nader in beschouwing moet worden genomen.

Als men bij de drie krijgsmachtdelen de vorming voor officieren, die uiteindelijk zijn bestemd voor het vervullen van de hogere staf- en commandofuncties, vergelijkt dan zijn er duidelijke verschillen in vormgeving aan te wijzen.

Zij hebben echter behalve de analoge doelstelling alle als kenmerk, dat de opleiding als hierboven vermeld, de laatste is voor de officieren die uiteindelijk zijn bestemd voor het vervullen van topfuncties.

Tot nu toe heeft de krijgsmacht op het standpunt gestaan, dat na de vorming aan Marine Stafschool, Hogere Krijgsschool, Luchtmacht Stafschool (afgezien van enkele incidentele cursussen, symposia enz.) voor de resterende 15 à 20 jaren van de dienstvervulling veelvuldige functiewisseling een adequaat en voldoende vormingsinstrument voor haar topfunctionarissen is. Het kan niet worden ontkend, dat een gericht functiewisselingsbeleid zeker zinvol is om verruiming van kennis en sociale vaardigheden te verkrijgen, waarbij het vermogen tot probleemaanpak in vele gevallen zal toenemen. Een functiewisselingsstelsel dient dan ook te worden beschouwd als één van de instrumenten die een organisatie dient te hanteren bij de vorming van haar a.s. topfunctionarissen.

Deze functiewisselingen („job rotations”) hebben echter alleen zin als de man in de nieuwe functie:

... iets nieuws leert, voor een uitdaging komt te staan, de tijd krijgt zich in te werken en zelf resultaten te boeken, en ten slotte de nieuwe functie zolang vervult dat duidelijk wordt of en in welke mate de vervulling succesvol is.

Mr. drs. C. L. M. de Quay, van wie het bovenstaande citaat is [5], voegt hier zeer treffend aan toe, dat het functiewisselingsbeleid geen „bedrijfs-

toeristenorganisatie" moet worden, waar de zich goed verkopende jongens komen bovendrijven. Gezien het bovenstaande kan een „job rotation" doelmatig worden geacht als de frequentie van het wisselen niet zo hoog is dat een redelijke continuïteit in een bepaalde functie gewild wordt aangedaan. Om de gedachte te bepalen zal een functie ten minste 2½ à 3 jaar moeten worden bekleed. Hiermee wordt tevens de beperking van het systeem aangegeven, aangezien men op deze wijze — gezien de beschikbare tijd — slechts een zeer beperkt aantal functies kan bekleden.

Ten slotte dient nog een opmerking te worden gemaakt met betrekking tot de specifieke vaktechnische ervaring die men opdoet in de verschillende functies. Zoals reeds eerder behandeld, is ervaring voornamelijk het gevolg van de confrontatie met de gegevens in de specifieke functie, en gegevens verouderen zeer snel. Dat gaf ons reeds aanleiding de „heilige" waarde van het begrip ervaring als autonoom gegeven te moeten relativeren.

Gezien het bovenstaande zijn wij dan ook van mening, dat het systeem van functiewisselingen dat nometeel in feite in de krijgsmacht het enige „vormingsstelsel" na de Hogere Krijgsschool, esp. Marine Stafschool en Luchtmacht Stafschool is, ontoereikend is als voorbereiding voor het vervullen van topfuncties binnen de organisatie.

3. STANDPUNTBEPALING

Zoals wij reeds hebben gezien is de vorming aan de stafscholen van de krijgsmachtdelen — althans in hun doelstelling — erop gericht de officier in beginsel geschikt te maken voor het vervullen van hogere staf- en commandofuncties. Deze vorming is in principe „generalistisch" van aard en derhalve voor een belangrijk gedeelte gericht op het overdragen van kennis en inzicht en het aankweken van vaardigheden m.b.t. de typische managersfuncties, zoals initiëren, plannen, coördineren en controleren. De krijgsmacht huldigt derhalve de opvatting, dat deze kwaliteiten van groter belang zijn voor a.s. topfunctionarissen dan een diepgaande specialistische kennis in een bepaald vakgebied.

Hoewel deze opvatting in haar algemeenheid kan worden onderschreven, dwingen de maatschappelijke en technologische ontwikkelingen tot een

meer genuanceerde opstelling. Door de sterk toegenomen complexiteit van de problemen waarmee de topleiding wordt geconfronteerd, is er een behoefte aan meer specifieke deskundigheid op elk niveau. Dat geldt zowel voor hoofdfuncties van het organisatiesysteem, zoals de operationele functie, de logistieke functie, de personele functie, de financieel-economische functie en de informatieverzorgende functie, als voor de aspecten die medebepalend zijn voor de vormgeving en inhoud van het systeem, zoals de nationale c.q. bondgenootschappelijke doelstelling, de financiële middelen en de (stand van de) techniek.

Volledig inzicht in en beheersing van alle functies en subfuncties moet als een utopie worden beschouwd. Toch zal op de niveaus in de organisatie, waar integrale beleidsvoorbereiding en/of -beslissing plaatsvindt, specifieke deskundigheid zich moeten kunnen manifesteren.

Specialistische informatie is echter vanwege het monodisciplinaire karakter meestal niet operationeel. Dat heeft tot logisch gevolg, dat op het topniveau de managers in staat moeten zijn de veelheid aan specialistische inbreng onderling af te wegen en uiteindelijk te doen resulteren in een „functioneel advies" per functiegebied.

De zeer hoge kwaliteitseisen die in het hierboven geschetste proces aan de functionele bekwaamheid moeten worden gesteld zijn niet te verwezenlijken door zonder meer vast te houden aan het begrip all-round inzetbaarheid.

Met andere woorden: bij de vorming van a.s. topleiders moet een gesystematiseerd functiewisselingsbeleid erop zijn gericht dat bekwaamheid in beginsel binnen één functiegebied wordt verworven.

Eerst dan worden voorwaarden gecreëerd voor een hooggekwalificeerde functionele inbreng op het hoogste niveau in de organisatie.

Daarbij dient te worden opgemerkt, dat een afwisseling van plaatsingen binnen één functiegebied bij zowel operationele eenheden als hogere staven (met inbegrip van de departementale organisatie) moet worden nagestreefd om „vervreemding" tussen deze operationele eenheden en de diverse staven te voorkomen. Bovendien dienen de inhoud en reikwijdte van de te bekleden functies binnen een functiegebied zodanig te zijn, dat plaatsing al-

daar het vermogen tot multi- of interdisciplinaire aanpak vergroot.

Voor een goed begrip dient men zich wel te realiseren, dat een functiegebied in het licht van de gewenste job rotation nimmer mag worden beschouwd als een recht gegraven kanaal met hoge, steile oevers. In de totale vorming van bv. een personeelsmanager zou een functievervulling gedurende enkele jaren in de sector waar het operationele beleid wordt geconcentreerd zeer goed kunnen passen.

Wij zijn ons ervan bewust, dat bij een carrière die aanvankelijk binnen één functiegebied verloopt een zekere „vervreemding” ten opzichte van de andere functiegebieden niet denkbeeldig is. Behoudens de vereiste functionele bekwaamheid dient, met name op het topniveau in de organisatie, de manager op grond van de te vorderen adequate inbreng in het integrale besluitvormingsproces echter ook ruim inzicht te bezitten in de problematiek van andere relevante functiegebieden.

Wij achten hierdoor onze motivering voor het instellen van een „hoogste vorming” voor officieren die zijn voorbestemd leidinggevende staf- en hogere commandofuncties te bekleden, versterkt.

Aan het nadeel van de eerder geschetste „vervreemding” kan dan worden tegemoetgekomen door in het kader van deze vorming inzicht te verschaffen in de problematiek van de andere functiegebieden.

4. SAMENVATTING

Samenvattend kan worden geconcludeerd, dat de geschetste ontwikkelingen op maatschappelijk gebied o.a. tot gevolg hebben, dat opleidingen een korte geldigheidsduur hebben en aan ervaring en eigen bijscholing slechts een relatieve betekenis kan worden toegekend.

Deze ontwikkelingen, die in de krijgsmacht evenzeer doorwerken, benevens de verder gaande verstrengeling van civiel-wetenschappelijke en militaire disciplines, alsmede van de politieke en militair-strategische besluitvorming nopen tot instelling van een „hoogste vorming” voor (a.s.) militaire topfunctionarissen.

De instelling van deze vorming wordt nog versterkt door de noodzaak tot „defunctionalisatie”, als de opeenvolgende tewerkstellingen van een

(a.s.) topfunctionaris — conform onze inzichten — in beginsel aanvankelijk binnen een functiegebied zullen plaatsvinden.

Ter zijde menen wij te moeten aantekenen, dat — als logisch gevolg van het bovenstaande standpunt — de opleiding aan de onderscheiden stafscholen in wezen veeleer functionalistisch dan generalistisch van aard zou moeten zijn.

5. De situatie bij enkele buitenlandse krijgsmachten

Alvorens een uitspraak te doen over doelstelling, inhoud, vorm en duur van een opleiding als boven bedoeld, is het gewenst een indruk te krijgen omtrent de vorming bij een aantal buitenlandse krijgsmachten, gericht op het bekleden van topfuncties.

a. Frankrijk

Na de Ecole Supérieure de Guerre (te vergelijken met de Hogere Krijgsschool) kent Frankrijk twee hogere vormingsinstituten.

— CENTRE DES HAUTES ETUDES MILITAIRES

Dit is het hoogste interservice-vormingsinstituut. Gedurende een cursus van één jaar worden hier opperofficieren en kolonels voorbereid op het vervullen van de hoogste commando- en staffuncties in nationaal en intergeallieerd verband. De deelnemers volgen gelijktijdig de corresponderende cursus aan het

— INSTITUT DES HAUTES ETUDES DE DEFENSE NATIONALE

Dit instituut behandelt de problematiek op militair en civiel topniveau. De deelnemers zijn deels opperofficieren en kolonels, deels functionarissen van vergelijkbaar niveau uit de civiel-ambtelijke sfeer en uit het bedrijfsleven. Deze 8 maanden durende vorming heeft mede tot doel de ontwikkeling van wederzijds begrip tussen civiele en militaire topfunctionarissen.

b. Engeland

Na het Staff College en het Joint Services Staff College — het laatste gericht op de opleiding voor staffuncties op brigade- en divisieniveau — bestaan de volgende vormingsmogelijkheden.

— POST GRADUATE COURSE AAN HET ROYAL MILITARY COLLEGE OF SCIENCE

Dit is een specialistische, technisch gerichte opleiding.

— ROYAL COLLEGE OF DEFENCE STUDIES

Deze vorming is bestemd voor (adpirant)opper-officieren en overeenkomstige civiele functionarissen. Behandeld worden de problematiek op het algemene topmanagementniveau en de functievervulling in de hoogste interservicestaven. De studieduur is één jaar.

c. Verenigde Staten

Tot de hoogste vormingsinstituten kunnen de volgende instellingen worden gerekend.

— INTER-SERVICE NATIONAL WAR COLLEGE

Dit leidt functionarissen op voor de hoogste commando- en staffuncties; studieduur 10 maanden.

— INSTITUUT VOOR DE HOOGSTE VORMING PER KRIJGSMACHTDEEL

Zo kennen bv. de landstrijdkrachten het Army War College.

Er worden verschillende cursussen gegeven die in studieduur variëren; de langste duurt 37 weken.

d. Bondsrepubliek Duitsland

De Bundeswehr kent momenteel nog geen — in de carrièregang gefixeerde — militaire topmanagementvorming. De gedachten gaan uit naar een studie aan een Bundesverteidigungsakademie, die dient te worden gevolgd door officieren, bestemd voor de topfuncties.

e. Sovjet-Unie

Het hoogste vormingsinstituut van de Sovjetrusische strijdkrachten is de Generale-Stafacademie „Worosjilof”. De gehele bovenlaag van de militaire hiërarchie volgt cursussen aan dit instituut. Studenten met de rang van luitenant-kolonel tot generaal-majoor worden hier gedurende 3 jaren voorbereid op staf- en commandofuncties op legerniveau en hoger. Aan de academie bestaat ook een 10 maanden durende cursus voor generaals en maarschalcken. [6]

Duidelijk blijkt dat de als voorbeelden aangehaalde krijgsmachten zeer grote betekenis hechten aan

een „hoogste vorming” voor (toekomstige) topfunctionarissen. Bovendien kan de hiervoor uitgetrokken opleidingstijd — gedurende welke een functieonderbreking plaatsvindt — als aanzienlijk worden aangemerkt. (De duur van deze vorming loopt bij de Westerse krijgsmachten uiteen van ca. 6 maanden tot 1 jaar.)

6. Concretisering van de beschouwingen

a. Algemeen

Uit voorgaande beschouwingen blijkt welke ontwikkelingen nopen tot een meer compleet systeem van bekwaamheidvorming voor toekomstige topfunctionarissen.

Alvorens wordt overgegaan tot het formuleren van een aan deze „hoogste vorming” toe te kennen *doelstelling*, zal eerst het karakter van deze vorming worden aangegeven.

b. Karakterisering

De „hoogste vorming”, zoals bedoeld in de voorgaande beschouwingen, richt zich op een bepaalde categorie officieren. Deze categorie heeft een aantal kenmerken:

- de leeftijd zal liggen tussen 45 en 50 jaar;²
- de beklede rang zal in het algemeen die van luitenant-kolonel (of overeenkomstige rang) zijn;
- men is ge-earmarked voor topfuncties;
- men heeft reeds een grote verscheidenheid van functies binnen de organisatie vervuld;
- men is tewerkgesteld op sleutelfuncties.

Gezien de voortgaande selectie waaraan deze categorie is onderworpen mag worden verondersteld dat zij reeds over een aantal gedragsaspecten beschikt, zoals:

- *het vermogen gecompliceerde problemen te analyseren en te splitsen in beantwoordbare vraagstellingen;*
- *het vermogen op eigen werkterrein reële mogelijkheden en alternatieven te onderkennen;*
- *het vermogen tot objectieve en ongeëmotioneerde oplossingen te komen;*
- *de drang afstand te nemen van de diverse problemen, ze in een groter verband te plaatsen en op grond daarvan een persoonlijke visie vorm te geven.* [7]

² Bij de Koninklijke Marine zullen deze leeftijden lager moeten liggen omdat men reeds op 50-jarige leeftijd de dienst moet verlaten.

Met het oog hierop dient deze vorming verre te blijven van een „schoolse” benadering van de te behandelen materie. Gezocht moet worden naar een systeem van voordrachten, discussies, projectstudies en beslissingsspelen.

Bij het aangeven van het karakter van deze topvorming is enige voorzichtigheid geboden. Tot nu toe bestaat zowel binnen als buiten de krijgsmacht geen uniform beeld over de kennis, vaardigheden en gedragspatronen die objecten van vormingsinspanning zouden moeten zijn.

Gezien onze standpuntbepaling m.b.t. het systeem van functievervulling zijn wij echter van mening, dat deze topvorming zeer duidelijk een „defunctionaliserend” karakter dient te hebben, met de nadruk op enerzijds multifunctionele en multidisciplinaire beleidsvorming, anderzijds op besluitvaardigheid.

c. Doelstelling en inhoud van de „hoogste vorming”

Op grond van het bovenstaande en in samenhang met de conclusies van de beschouwingen in de vorige hoofdstukken kan de volgende doelstelling worden geformuleerd.

1. DOELSTELLING

Het doel van de „hoogste vorming” is daartoe gekwalificeerde officieren de bekwaamheid te verschaffen voor het in oorlogs- en vreedstijd vervullen van de leidinggevende functies in de hogere (nationale c.q. internationale) staven en in de nationale departementale organisatie, alsmede voor de hogere commandofuncties, die worden vervuld in de rang vanaf kolonel (kapitein ter zee).

2. INHOUD

Het bereiken van deze doelstelling wordt op de volgende wijze nagestreefd.

— Behalve het verbreden en verdiepen van inzicht in de interfunctionele aard van de verantwoordelijkheid van topfunctionarissen wordt inzicht ontwikkeld, dat nodig is om een leidinggevende rol te spelen in de besluitvormingsprocessen van de verschillende systeemfuncties van het organisatiesysteem. Daartoe wordt inzicht verworven in de organisatorische aspecten alsmede in de mogelijkheden en beperkingen van de belangrijk-

ste hulpmiddelen en technieken die deze processen ten dienste kunnen staan.

— De bekwaamheidsvorming dient zich in het bijzonder op de defensiehuishouding te richten. In dat verband wordt ruime aandacht geschonken aan de doelstelling, de organisatie en het functioneren van zowel de defensiehuishouding als geheel, als van de samenstellende delen.

— Tevens worden de aard en betekenis van de interne en externe factoren van invloed op deze defensiehuishouding aan de orde gesteld ten einde inzicht te verschaffen in het dynamische karakter van deze aspecten en de gevolgen hiervan voor de continuïteit van het gehele systeem. Hiertoe worden onderwerpen aan de orde gesteld, behorende tot de politieke en bestuurlijke wetenschappen, de economische en sociale wetenschappen en de krijgswetenschap. De nadruk wordt gelegd op het verschaffen van inzicht en kennis m.b.t. de samenhang en de vervulling van de leidinggevende, de informatieverzorgende, de tactisch-operationele, de logistieke, de personele en de financiële functie.

Wij zijn van mening dat bij het vaststellen van de inhoud van deze vorming een grote mate van flexibiliteit in acht dient te worden genomen.

De exacte inhoud dient binnen het kader van de doelstelling steeds weer in nauw overleg met de betrokken cursisten te worden vastgesteld, als een synthese van het aanwezige bekwaamheidsniveau en de te stellen eisen.

Dit neemt niet weg dat, gezien de wijze waarop het bereiken van de doelstelling wordt nagestreefd, de volgende nadere uitwerking als leidraad zou kunnen dienen.

— Inzicht in de opbouw en het functioneren van grote organisaties, waarbij de nadruk moet liggen op de processen van leidinggeven, met name het besluitvormingsproces.

— Inzicht m.b.t. de hulpmiddelen (besluitvormingstechnieken en technische hulpmiddelen) die het eerder gestelde ten dienste staan, zoals: informatieverzorging (incl. datatransmissie), automatisering, planningstechnieken en operations research. Het na te streven inzichtniveau dient zodanig te zijn dat de topmanager in staat is tot leiding geven aan, en een dialoog met, de hoofden van de functionele deelgebieden en specialisten.

— Inzicht in de jongste ontwikkelingen op het gebied van de mens- en maatschappijwetenschappen.

met name v.w.b. het functioneren van de mens in de krijgsmacht en de invloeden van de maatschappelijke ontwikkelingen op de militaire organisatie. — Verdieping van de kennis omtrent het wereldbeeld en de politiek-strategische ontwikkelingen, benevens de positie en het beleid van de nationale defensie in mondiaal en bondgenootschappelijk verband.

— Verdieping van het inzicht in de betekenis van en samenhang met de overige functies van de staat, e.e.a. mede gezien in het licht van de hiertussen wellicht bestaande belangentegenstellingen.

— Stimuleren van de behoefte een dynamisch beleid te scheppen, waarbinnen kan worden gereageerd en geanticipeerd op interne en externe ontwikkelingen en de bereidheid bestaande normen en waarden doorlopend kritisch te toetsen aan de maatschappelijke ontwikkelingen.

— Specificatie, voor bepaalde topfuncties vereiste kennis.

Een verder gaande precisering van een en ander lijkt minder zinvol. Wel bestaat de mogelijkheid, dat aan de bovenstaande opsomming nog meer elementen dienen te worden toegevoegd.

Wij zijn van mening, dat dit echter eerst dan exact kan geschieden, indien inventarisatie en analyse van de desbetreffende topfuncties hebben plaatsgevonden.

d. *Vorm en opzet van de „hoogste vorming”*

1. In het algemeen kan het bezwaarlijk worden geacht telkenmale een aantal toekomstige topfunctionarissen aan hun huidige functie te onttrekken voor het volgen van een „hoogste vorming”. Dit zou namelijk inhouden dat voor een aantal sleutelfunctionarissen een functieonderbreking voor korte of lange tijd plaatsvindt. Dit bezwaar kan worden ondervangen door het ontwerpen van een systeem waarbij, verspreid over één of meer jaren, verschillende cursussen van korte duur worden gevolgd terwijl betrokkenen hun oorspronkelijke functie blijven behouden. Bij een in tijd aaneengesloten vorming worden echter de meeste waarborgen geboden voor een kwalitatief goede en in de tijd duidelijk afgebakende vorming. Bovendien is een dergelijk systeem eenvoudiger te plannen en mede daardoor gemakkelijker in een bepaald carrièrebeleid te fixeren.

De „hoogste vorming” wordt verondersteld van hoog niveau te zijn. Dit brengt mee dat de cursisten, vrij van de beslommingen van de dagelijkse functie, in staat moeten worden gesteld zich diepgaand op de problematiek te concentreren.

2. Gezien het „defunctionaliserend” karakter van deze vorming en het relatief kleine aantal cursisten (naar schatting ca. 25 per jaar) lijkt het zowel qua doelstelling als uit doelmatigheidsoverwegingen gewenst te geraken tot een interservice-opzet. Dit wordt nog versterkt door de steeds grotere wens tot integratie — waar mogelijk — van bepaalde taken en werkzaamheden van de krijgsmachtdelen.

Bovendien verdient het aanbeveling deze vorming tevens open te stellen voor (a.s.) burger-topambtenaren, werkzaam in de departementale organisatie van het ministerie van defensie. Het genoemde deelnemersaantal dient dan naar rato te worden verhoogd.

3. De vraag rijst in hoeverre een „hoogste vorming” binnen de krijgsmacht dient te worden georganiseerd of in hoeverre gebruik kan worden gemaakt van externe opleidingen. Achtereenvolgens zal een aantal mogelijkheden in beschouwing worden genomen.

INTERN

Hieronder dient te worden verstaan: een vanwege de krijgsmacht georganiseerde en binnen de organisatie te geven opleiding waarbij voornamelijk wordt gebruik gemaakt van eigen personele en infrastructurale middelen. Een aantal voordelen is evident:

— planning en uitvoering blijven volledig in eigen handen;

— dientengevolge kan e.e.a. maximaal worden aangepast aan de doelstelling en belangen van de eigen organisatie;

— door het fixeren van de vorming in de tijd is een goede afstemming mogelijk op carrièreplanning en functieervulling;

— bijsturing van vorm en inhoud is vrijwel steeds mogelijk;

— er kan maximaal gebruik worden gemaakt van de faciliteiten van reeds bestaande opleidingsinstellingen.

EXTERN

Het is geen eenvoudige zaak in Nederland bepaalde cursussen aan te wijzen die de mogelijkheid zouden bieden een volledig extern cursuspatroon te ontwerpen. De verschillende managementvormingen in de civiele sector richten zich namelijk voor een belangrijk gedeelte op het beleidvoorbereidende niveau, het „middle management”. Wel geven verscheidene grote ondernemingen min of meer „zuivere” topmanagementvormingen, maar deze zijn uitsluitend bestemd voor de eigen functionarissen.

Een externe vormingscyclus heeft bovendien als zwaarwegend nadeel dat de krijgsmacht geen zeggenschap heeft over vorm en inhoud van de respectieve opleidingen. Bovendien zal de planning telkenmale afhankelijk zijn van het aantal beschikbaar gestelde plaatsen.

Het volgen van buitenlandse „hoogste militaire vormingen” is een andere „externe” mogelijkheid. Wij achten deze mogelijkheid echter in de praktijk niet zo groot omdat door het geclassificeerde karakter van deze vormingen veelal geen buitenlandse cursisten zullen worden toegelaten. Is toelating wel mogelijk dan kleeft ook aan dit systeem het bezwaar dat men afhankelijk is van de telkenmale te verlenen faciliteiten.

MENGVORM

Hierbij kan in ieder geval de door de krijgsmacht noodzakelijk geachte vorming worden veiliggesteld door het „interne” gedeelte. Verder bestaat de mogelijkheid ter verbreding/verdieping van het inzicht in een bepaalde problematiek, één of meer hiervoor geselecteerde cursussen, symposia enz. in de civiele sector te doen volgen.

Gezien de daaraan verbonden voordelen geven wij de voorkeur aan een overwegend interne opleiding; een interne opleiding die echter voldoende ruimte moet laten voor bepaalde externe mogelijkheden. Deze ruimte dient met name te worden opengelaten in het kader van de door ons gepropageerde flexibiliteit in de keuzevrijheid van de cursisten met betrekking tot een deel van het cursusprogramma.

DUUR

Het is niet mogelijk in het bestek van deze studie

exact aan te geven welke de duur van een „hoogste vorming” moet zijn. Hoewel vergelijking met soortgelijke instituten bij buitenlandse krijgsmachten een indicatie kan geven van de cursusduur, moet hier toch de nodige voorzichtigheid worden betracht aangezien onzerzijds onvoldoende inzicht bestaat in het totale opleidings- en vormingspatroon en het daaraan gerelateerde carrièrebeleid t.a.v. de tot die krijgsmachten behorende officieren.

Bovendien dient eerst — na voortgezet onderzoek een uitspraak te worden gedaan over:

— de exacte inhoud van de „hoogste vorming” mede gebaseerd op een inventarisatie en analyse van de desbetreffende topfuncties;

— de mogelijkheid sleutelfunctionarissen gedurende een bepaalde tijd van hun functie te ontheffen;

— de wijze waarop de cursus zal worden gegeven: aansluitend, intermitterend of een mengvorm.

In het licht van het bovenstaande zijn wij dan ook van mening, dat het aangeven van een exacte cursusduur op dit moment niet mogelijk is. Wel kan uit kosten- en rendementsoverwegingen worden gesteld, dat de cursusduur de termijn van 6 maanden niet mag overschrijden.

Een langere periode zou een adequate vulling van de sleutelfuncties, door functionarissen die voor genoemde vorming in aanmerking komen, te sterk belemmeren.

7. Samenvatting van de conclusies

a. Onderzoekingen hebben aangetoond, dat de waarde van een opleiding, met name voor wat betreft de hoeveelheid kennis, tegenwoordig slechts een beperkte geldigheidsduur heeft (5 à 8 jaar). Het is derhalve niet mogelijk een toekomstig topfunctionaris in een vroeg stadium van zijn carrière een zodanige afgeronde opleiding te geven dat hiermee voor de gehele loopbaan zou kunnen worden volstaan.

Ook elementen als ervaring en eigen bijscholing behouden slechts hun waarde, en dragen dan bij tot een optimale functievervulling, als zij een integrerend deel uitmaken van een systeem van voortgezette opleiding en vorming.

b. De krijgsmacht staat reeds jaren model voor

het door het bedrijfsleven ontwikkelde systeem van management development. De in het kader hiervan plaatsvindende trapsgewijze vorming wordt echter niet consequent doorgetrokken bij de voorbereiding voor de vervulling van de hoogste functies.

De laatste opleiding daarvoor vindt plaats aan Marine Stafschool, Hogere Krijgsschool en Luchtmacht Stafschool; voor de resterende 15 à 20 jaren van de diensttijd wordt veelvuldige functiewisseling geacht een adequaat en voldoende vormingsinstrument voor topfunctionarissen te zijn.

c. Dit systeem van functiewisseling, dat momenteel in de krijgsmacht in feite het enige vormings-systeem na de opleiding aan de Marine Stafschool, resp. Hogere Krijgsschool en Luchtmacht Staf-school is, moet ontoereikend worden geacht als voorbereiding op het vervullen van topfuncties binnen de krijgsmacht.

De geschetste ontwikkelingen in maatschappij en krijgsmacht nopen derhalve tot instelling van een „hoogste vorming” van (a.s.) militaire topfunctionarissen.

Door de sterk toegenomen complexiteit van de problemen waarmee de krijgsmacht wordt geconfronteerd worden steeds hogere kwaliteitseisen aan de functionele bekwaamheid gesteld.

Deze eisen zijn niet te verwezenlijken door zonder meer vast te houden aan het begrip all-round inzetbaarheid. Bij de vorming van a.s. topleiders dient de bekwaamheid dan ook in beginsel binnen één functiegebied te worden verworven.

Aangezien een topfunctionaris in het kader van zijn integrale besluitvorming echter ook ruim inzicht dient te bezitten in de problematiek van de

andere functiegebieden, wordt de motivering tot het instellen van een „hoogste vorming” voor officieren, die zijn voorbestemd leidinggevende staf- en hogere commandofuncties te bekleden, versterkt.

d. Bij het vaststellen van de inhoud van de „hoogste vorming” moet een grote mate van flexibiliteit in acht worden genomen.

Binnen het kader van de doelstelling dient de inhoud van de cursus steeds weer in nauw overleg met de betrokken cursisten te worden vastgesteld als een synthese van het aanwezige bekwaamheidsniveau en de te stellen eisen.

Behoudens de aangegeven globale inhoud kan een nadere vaststelling van de elementen die als leidraad voor de inhoud van de cursus kunnen worden gehanteerd eerst plaatsvinden na inventarisatie en analyse van de desbetreffende topfuncties.

e. Met betrekking tot de vorm en opzet van de „hoogste vorming” gaat de voorkeur uit naar een overwegend interne opleiding op interservicebasis. Deze opleiding moet echter voldoende ruimte laten voor bepaalde externe mogelijkheden.

Behalve voor officieren dient deze „hoogste vorming” te worden opengesteld voor burger-topambtenaren, werkzaam in de departementale organisatie van het ministerie van defensie.

f. Het aangeven van een exacte cursusduur is in het stadium van deze studie niet mogelijk. Wel kan, op grond van kosten- en rendementsoverwegingen worden gesteld dat, om de gedachten te bepalen, de cursusduur de termijn van 6 maanden niet mag overschrijden.

Literatuur

1. Th. E. E. H. Mathon — Een Krijgsmacht Studie Centrum (voordr. Ver. ter beoef. van de Krijgswetenschap, 4 nov 1955). *Orgaan* (1955-1956)(1).
2. E. R. d'Engelbronner — *Negentig jaren Stafschool, Krijgsschool en Hogere Krijgsschool*. Ver. ter beoef. van de Krijgswetenschap, Den Haag (1957-1958).
3. J. van Essen — *Beschrijvend en verklarend hand-*

woordenboek der psychologie. Argus, Amsterdam (1966).

4. M. R. van Gils — Krijgsmacht en maatschappij. *Intermediair* (1971)(1).
5. C. L. M. de Quay — Loopbaanplanning bij DSM. *Intermediair* (1970)(31).
6. S. Paas — *De Sovjetofficier*. Oost-West instituut, Den Haag (1969).
7. W. J. P. van Waning — Loopbaanplanning bij Shell. *Intermediair* (1970)(42).

BOEK- BESPREKING

De Binnenlandse Strijdkrachten, door Lkol drs. G. J. van Ojen jr. (Hoofddeel IV, dl 2 van *De Strijd op Nederlands grondgebied tijdens de Tweede Wereldoorlog*), 1120 blz., geïll. Uitg.: Staatsuitgeverij, Den Haag, 1972 Prijs (2 din): f 76,—.

Het recenseren van een der delen van het omvangrijke Generale-Stafwerk over de strijd op Nederlands grondgebied in de Tweede Wereldoorlog is allesbehalve een sinecure. Een eerlijke evaluatie kan slechts tot stand komen na een gedegen bestudering, en dat is een tijdrovende bezigheid. Daarbij is het vaak niet eens ongunstig als het boek in kwestie zich niet al te vlot laat lezen: een grondige studie door de aldus tot maximale concentratie genoodzaakte recensent wordt er des te waarschijnlijker door. In dat opzicht nu heeft Lkol drs. Van Ojen weinig aan het toeval overgelaten; dit boekwerk laat zich namelijk wél bestuderen, doch níét lezen.

Ook geschiedtschrijven blijkt overigens, zij het in wat andere zin, een tijdrovende zaak: niet minder dan 26 jaren verliepen er tussen het moment waarop de toenmalige minister van oorlog de opdracht verstrekte en de dag waarop de uitgave het licht mocht zien. Vooropgesteld zij daarbij dat de schrijver geen enkele blaam treft voor deze jarenlange vertraging: voornoemd woordje „mocht” dient inderdaad letterlijk te worden opgevat. Helaas echter moesten door die lange tijdsspanne van ruim een kwart eeuw haast onvermijdelijk de beide factoren in het spel komen die gemeenlijk worden beschouwd als de ernstigste struikelblokken voor een conцентieuze historicus, in die zin dat voor een verantwoorde geschied-

schrijving het moment van de ver slaglegging zowel te vroeg als te laat kan blijken te zijn. Het moge voordelen hebben de geschiedenis van een zekere episode zo snel mogelijk nadien te boek te stellen wanneer het gebeurde alle betrokkenen nog levendig voor ogen staat, daartegenover staat immers het nadeel van de moeilijk te nemen afstand, terwijl de nog niet verstilde emoties maar al te licht leiden tot verkeerd gelegde accenten en conclusies van twijfelachtige waarde. Anderzijds wordt evenwel — naarmate met het verstrijken van de tijd de generatie uitsterft die uit eigen ervaring kan verhalen — het verkrijgen van aanvullende informatie en het vergelijken van alle relevante gegevens in een laat stadium steeds moeilijker. In het bijzonder strekt dit laatste aspect ten nadele van de historicus wiens studie zich richt op verzetsactiviteiten die zich begrijpelijkerwijs in het verborgene hebben afgespeeld: anonieme maquisards, partizanen, verzetsstrijders e.d. voerden wijselijk geen boekhouding ten gelieve van latere geschiedschrijvers, en de verslaggever moet pogen zowel de natrillende emoties over het onrecht als de verbittering over de afzijdigheid van de natie te elimineren, en tevens trachten de sobere zwijgzaamheid te overwinnen van hen die rond de eigen plichtsopvatting en de nagedachtenis van de gevallen geen mythevorming wensen.

De lezer zal kunnen constateren dat de hiervoor geschetste omstandigheid de schrijver danig in moeilijkheden heeft gebracht. Die situatie was overigens onvermijdelijk nadat hij, terecht, ervan was uitgegaan dat een juist begrip van de geschiedenis der Binnenlandse Strijdkrachten slechts kon worden verkregen op basis van

een duidelijke schildering van de incoherente structuur van het Nederlandse verzet waaruit zij werden gevormd. Die schildering kon evenwel — hoe loffelijk ook nagestreefd — nooit volledig zijn en alle facetten en geleidingen in het juiste licht plaatsen. Het bezwaar ervaart men al lezende: de verstrekte informatie blijkt te summier om de uit het verzet in de Binnenlandse Strijdkrachten overgeplante spanningen te kunnen motiveren.

Het ook door schr. onderkende probleem was daarbij dat er van landelijke, overkoepelende organisaties met een zekere mate van beleidsbepalende en dirigerende functie tijdens de bezetting slechts weinig sprake kon zijn. Het voornamelijk aan particulier initiatief ontsproten verzet was dienovereenkomstig „versnipperd” en typisch plaatselijk, soms regionaal, geïsoleerd. Bundeling en coördinatie, laat staan integratie onder het oog van de bezetter waren uiterst moeilijk, zo niet onmogelijk, en bijgevolg moest de gemeenschappelijke noemer meer worden gezocht in de strijd tegen de bezetter dan vóór een gezamenlijk ideaal. Het is daarom jammer — hoewel meer dan begrijpelijk — dat 'schrijvers aanpak hem in feite heeft gedwongen tot een betrekkelijke simplificatie naar de grotere, meer landelijk gestructureerde verbanden, als gevolg waarvan „het verzet” zich zelf in de desbetreffende hoofdstukken niet dan met grote moeite herkent.

Terzijde zij overigens opgemerkt dat deze voorkeur voor het naar de grote lijn toe simplificeren in een ietwat wonderlijk licht komt te staan wanneer de lezer in het 2e deel een vaak nodeloos perfectionisme constateert.

Zowel het Zaken- als het Namenregister wekken veelvoudig ten onrechte de indruk dat op de aangegeven plaatsen specifieke gegevens zijn te vinden en bij naslag komt men dan niet zelden bedrogen uit. Zo wordt bv. achter „gesneuvelde” verwezen naar niet minder dan 49 bladzijden, doch hetgeen men daar vindt kan bezwaarlijk als passende informatie worden betiteld. Evenzo kan men slechts teleurstelling onder vinden wanneer men, verbaasd in het namenregister zowel Skorzeny als Mussolini aan te treffen, op de aangeduide plaats na een bijna overbodige vermelding van het Ardennen-offensief leest: „De beruchte SS-officier Otto Skorzeny, de bevrijder van Mussolini, speelde daarbij . . . zijn spel van misleiding en verwarring achter de geallieerde frontlinies”. Een overeenkomstige deceptie wacht hem die, benieuwd naar de veronderstelde relatie tussen B. Biesheuvel en het verzet en/of de Binnenlandse Strijdkrachten, moet ervaren dat betrokkene zijn vermelding in het namenregister louter en alleen hieraan dankt dat van de leider van de Groep

Peggy, „de heer H. J. de Koster”, in een voetnoot wordt gezegd „Minister in het kabinet Biesheuvel”.

Dat alles vermog evenwel niet weg te nemen dat Lkol drs. Van Ojen stellig lof verdient voor dit boek, zonder hetwelk de geschiedschrijving over de strijd op Nederland grondgebied in de Tweede Wereldoorlog een zo ernstige lacune zou zijn blijven vertonen dat een gedegen bestudering van die episode ten zeerste zou worden belemmerd, zo niet onmogelijk gemaakt. Wie van die geschiedenis een studie wil maken zal daarbij ongetwijfeld zeer veel nut kunnen hebben van de vele gegevens die ook dit deel van het Generale-Stafwerk weer behelst, zeker niet in de laatste plaats in bronnenlijst en bibliografie. Maar ook wie zich niet aanstonds tot studie geroepen voelt zij de lezing en bestudering aanbevolen van dit boek waarin het leger der naamlozen in overall en op klompen niet slechts aan de vergetelheid wordt ontrukkt doch tevens en ten laatste de zo zeer verdiende erkenning vindt.

HOOFDREDACTEUR

M
iC

MEDEDELING

Sedert 1 januari 1972 ontvangen de leden maandelijks de Militaire Spectator. Ten einde de toezending aan thans nog actief dienende officieren van Land- en Luchtmacht, tevens lid van de Koninklijke Vereniging ter beoefening van de Krijgswetenschap, ook na hun dienstverlating zeker te stellen, wordt belanghebbenden verzocht de 2e Secretaris (p.a. Laan van Clingendael 121, Den Haag) in voorkomend geval ter zake in te lichten.